

Sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker:

En studie av ungdom

Christin Nyvold og Sunniva Semb

Hovedoppgave ved Psykologisk Institutt

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

18. april 2015

Sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker - en studie av ungdom

© Christin Nyvold og Sunniva Semb

2015

Sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker – en studie av ungdom

Christin Nyvold og Sunniva Semb

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Forfattere: Christin Nyvold og Sunniva Semb

Tittel: Sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker – en studie av ungdom

Veileder: Tilmann von Soest

Bakgrunn: Tidligere forskning viser at personlighetstrekkene fra femfaktormodellen henger sammen med atferdsvansker. Flere argumenterer for at atferdsvansker kan deles inn i to ulike typer, aggresjon og regelbrudd. Det er imidlertid svært få studier som har undersøkt om det er de samme eller ulike personlighetstrekk som er relatert til disse to typene atferdsvansker, både når det gjelder voksne og ungdom. Videre er det få som har testet hvorvidt det er kjønnsforskjeller i sammenhengen mellom personlighet og aggresjon og regelbrudd. Hensikten med denne studien var å undersøke hvorvidt det var en sammenheng mellom personlighetstrekkene i femfaktormodellen og aggresjon og regelbrudd hos ungdom i et normalutvalg. Videre var formålet å undersøke kjønnsforskjeller i slike sammenhenger.

Metode: I denne studien har vi brukt allerede innsamlet datamateriale fra den norske longitudinelle TOPP-studien, «Trivsel og oppvekst i barndom og ungdomstid». TOPP-studien har samlet inn data ved hjelp av spørreskjemaer fra barn/ungdom og deres familier på åtte ulike måletidspunkter. I vår studie bruker vi selvrapporterte data fra 375 ungdommer på ett av disse måletidspunktene. Ungdommene var da 16-17 år gamle. Personlighetstrekkene i studien ble målt med Big Five Inventory (BFI), og atferdsvansker ble målt med en skala utviklet for TOPP-studien, «the TOPP scale on antisocial behaviour» (TSAB). For å undersøke sammenhengen mellom personlighetstrekk og atferdsvansker ble det benyttet enkle og multiple regresjonsanalyser. Deretter ble det gjennomført interaksjonsanalyser, for å undersøke hvorvidt kjønnsforskjellene i sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker var signifikante.

Resultater: For guttene var det en negativ sammenheng mellom aggresjon og planmessighet, og en positiv sammenheng mellom aggresjon og ekstroversjon. I den multiple analysen var det bare ekstroversjon som hadde en sammenheng med aggresjon. Vedrørende regelbrudd var det negative sammenhenger med planmessighet og medmenneskelighet, og en positiv sammenheng med åpenhet. Planmessighet var det eneste trekket som fortsatt var relatert til

regelbrudd i den multiple regresjonsanalysen. For jentene var aggresjon negativt relatert til planmessighet og medmenneskelighet, og positivt relatert til nevrotisme. I den multiple regresjonsanalysen var det imidlertid kun nevrotisme som fortsatt var relatert til aggresjon. Regelbrudd var negativt relatert til planmessighet og medmenneskelighet, og positivt relatert til nevrotisme og åpenhet. Sammenhengen mellom regelbrudd og nevrotisme forsvant imidlertid i den multiple regresjonsanalysen.

Konklusjon: Studien viser at det er en sammenheng mellom personlighet og atferdsvansker (aggresjon og regelbrudd) hos ungdommer. Noen trekk var relatert til begge typene atferdsvansker (planmessighet, medmenneskelighet og nevrotisme), mens andre trekk kun var relatert til aggresjon (ekstroversjon) eller regelbrudd (åpenhet). Resultatene understreker at personlighet er en viktig faktor i studiet av atferdsvansker, og at det er viktig å ta hensyn til ulike typer atferdsvansker når man studerer sammenhengen med personlighet.

Forord

I prosessen med å få denne hovedoppgaven ferdigstilt er det flere vi ønsker å takke.

Først og fremst vil vi få takke vår veileder Tilmann von Soest. Vi har fått nyte godt av dine kunnskaper både innen forskningsmetode og personlighetsfeltet. Takk for konstruktive tilbakemeldinger og støtte gjennom hele denne prosessen. Vi har alltid kommet oppmuntret ut av veiledningstimene vi har hatt med deg.

Vi vil også få takke Anne Kjeldsen, som villig har svart oss på epost gjennom hele oppgaveskrivingen.

Til slutt vil jeg, Sunniva, få takke ektemannen min. Olav, tusen takk for at du har støttet meg gjennom de siste årene av studiet, til tross for at utdanningen har gjort den geografiske avstanden mellom oss stor.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Atferdsvansker.....	2
1.2	Personlighet	5
1.3	Sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker – hva sier forskningen?	6
1.3.1	Metaanalyser	6
1.3.2	Personlighet og aggresjon	7
1.3.3	Personlighet og regelbrudd.....	8
1.3.4	Personlighetstrekk relatert til aggresjon kontra regelbrudd	9
1.3.5	Kjønnsforskjeller	9
1.4	Mulige mekanismer for sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker	10
1.5	Problemstilling og hypoteser	13
2	Metode.....	15
2.1	Deltakere og prosedyre	15
2.2	Måleinstrumenter.....	16
2.2.1	Atferdsvansker	16
2.2.2	Personlighet.....	19
2.3	Etiske betraktninger	20
2.4	Statistiske analyser	21
3	Resultater.....	23
3.1	Deskriptiv statistikk.....	23
3.2	Korrelasjoner mellom variablene i studien.....	26
3.3	Sammenhenger mellom personlighetstrekk og atferdsvansker	26
3.3.1	Personlighet og aggresjon	26
3.3.2	Personlighet og regelbrudd.....	29
3.3.3	Personlighetstrekk relatert til aggresjon kontra regelbrudd	30
3.3.4	Kjønnsforskjeller	31
4	Diskusjon.....	33
4.1	Oppsummering av funn	33
4.2	Personlighet og atferdsvansker	34
4.2.1	Aggresjon	34
4.2.2	Regelbrudd	37
4.2.3	Personlighetstrekk relatert til aggresjon kontra regelbrudd	40
4.2.4	Kjønnsforskjeller	41
4.3	Styrker og begrensninger	42

5	Konklusjon	46
	Litteraturliste	48
	Vedlegg 1	57
	 Tabell 1.....	 18
	Mønster- og strukturmatrise for prinsipal komponentsanalyse med oblimin rotasjon i en tofaktorløsning for TSAB.....	18
	Tabell 2.....	24
	Antall og prosentandel i utvalget som rapporterte de ulike handlingene i TSAB (The TOPP scale on antisocial behaviour).....	24
	Tabell 3.....	25
	Gjennomsnitt, standardavvik og t-verdier for kjønnsforskjeller for atferdsvansker og personlighet	25
	Tabell 4.....	25
	Korrelasjonsmatrise for sammenhengen mellom personlighetstrekk, aggresjon og regelbrudd.....	25
	Tabell 5.....	27
	Hele utvalget: Multiple lineære regresjonsanalyser separat for hvert enkelt personlighetstrekk	27
	Tabell 6.....	27
	Hele utvalget: Multiple lineære regresjonsanalyser, med alle personlighetstrekk i samme modell.....	27
	Tabell 7.....	28
	Gutter: Enkle lineære regresjonsanalyser, med personlighetstrekk som uavhengige variabler og atferdsvansker som avhengige variabler	28
	Tabell 8.....	28
	Gutter: Multiple lineære regresjonsanalyser, med personlighetstrekk som uavhengige variabler og atferdsvansker som avhengige variabler	28
	Tabell 9.....	29
	Jenter: Enkle lineære regresjonsanalyser, med personlighetstrekk som uavhengige variabler og atferdsvansker som avhengige variabler	29
	Tabell 10.....	29
	Jenter: Multiple lineære regresjonsanalyser, med personlighetstrekk som uavhengige variabler og atferdsvansker som avhengige variabler	29

1 Innledning

I ungdomstiden er løsrivelse og det å skape sin egen identitet, viktige temaer. Opposisjon mot autoriteter, normer og regler blir en måte å vise sin uavhengighet på. Tenårene er derfor en periode for utforskning av grenser og risikotaking. Forskning har vist at andelen av de som utfører lov- og regelbrytende handlinger øker i denne perioden (Blonigen, 2010; Blumstein & Cohen, 1987; Farrington, 1986; Moffitt, 1993; Piquero & Moffitt, 2014; Tremblay, 2000). Atferdsvansker forekommer så hyppig i ungdomsalderen, at det av noen forskere nærmest anses som normalt (Moffitt, 1993; Moffitt & Caspi, 2001; Skogen & Torvik, 2013; Tremblay, 2010). Som oftest handler det om enkeltstående handlinger som kan karakteriseres som lette normbrudd, som for eksempel å erte, snike eller skulke. Et mindretall av ungdommene utfører imidlertid mer alvorlige handlinger, som for eksempel hærverk, tyveri, voldshandlinger og innbrudd. Til tross for at de fleste ungdommer med atferdsvansker vokser dette av seg, er det enkelte som fortsetter å handle aggressivt og bryte regler inn i voksen alder (Burt, 2012; Burt, Donnellan, Iacono & McGue, 2011; Moffitt, Caspi, Harrington & Milne, 2002). Individuer som har atferdsvansker i ungdomsalderen har større risiko for kriminalitet (Kratzer & Hodgins, 1999), partnervold (Miller, Malone & Dodge, 2010) og stoffavhengighet (Moffitt, Caspi, Rutter & Silva, 2001) samt forhøyet risiko for psykiske helseproblemer senere i livet (Aguilar, Sroufe, Egeland & Carlson, 2000; Moffitt et al., 2001). Tidlig intervensjon er derfor viktig for å hindre videre skjevutvikling hos ungdom med atferdsvansker (Aguilar et al., 2000; Moffitt, Caspi, Dickson, Silva & Stanton, 1996; Moffitt et al., 2001; Skogen & Torvik, 2013).

I forskningslitteraturen er det blitt foreslått en rekke risikofaktorer for utvikling av atferdsvansker. Ungdommens familie og sosiale miljø er trukket frem som viktige kontekstuelle faktorer (Morgado & Vale-Dias, 2013). For å utvide vårt bilde av hvem som står i faresonen for atferdsvansker, bør en også se på individuelle faktorer. I den forbindelse er personlighet et naturlig utgangspunkt. I den senere tid har det blitt vanlig å se på atferdsvansker i lys av femfaktormodellen til personlighet. Denne modellen regnes som den rådende innenfor personlighetsforskningen (Larsen & Buss, 2013). En rekke studier har funnet at enkelte personlighetstrekk konsistent henger sammen med atferdsvansker (Jones, Miller & Lynam, 2011; Miller & Lynam, 2001). Det er flere som enes om at atferdsvansker kan deles inn i to undertyper: aggresjon og regelbrudd (Burt, 2012; Hopwood et al., 2009;

Loeber & Schmalting, 1985; Tremblay, 2010). Faktoranalytiske, genetiske og utviklingsstudier har støttet en slik typeinndeling (Burt, 2009; Loeber & Schmalting, 1985; Niv, Tuvblad, Raine & Baker, 2013; Tremblay, 2010). Det er imidlertid få som har tatt høyde for denne todelingen i studier av hvordan personlighetstrekk er relatert til atferdsvansker. Mange inkluderer både aggresjon og regelbrudd i en enkelt variabel når de undersøker sammenhengen med personlighet (Burt, 2012). Dette kan være uheldig med tanke på at aggresjon og regelbrudd er kvalitativt ulike former for atferdsvansker (Tremblay, 2010).

I denne studien har vi undersøkt om det er en sammenheng mellom personlighetstrekkene i femfaktormodellen og atferdsvansker hos ungdom, og om det er forskjeller i hvilke personlighetstrekk som henger sammen med aggresjon kontra regelbrudd. Videre har vi testet hvorvidt det er kjønnsforskjeller i sammenhenger mellom personlighet og atferdsvansker. Studien har brukt et normalutvalg. I det følgende vil vi introdusere atferdsvansker og personlighet slik begrepene brukes i denne studien, med utgangspunkt i tradisjoner fra atferds- og personlighetsfeltet. Deretter presenteres sentrale funn fra tidligere forskning på sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker, og mulige mekanismer som kan ligge til grunn. Til slutt presenterer vi de spesifikke hypotesene som studien tar for seg.

1.1 Atferdsvansker

Atferdsvansker kan manifestere seg på mange ulike måter. Begrepet omfatter derfor mange ulike handlinger. Felles for handlingene er at de bryter med aksepterte sosiale normer og regler, og at de ofte forulemper andre personer. Andre begreper som brukes om dette er «antisosial», «normbrytende» eller «eksternaliserende» atferd (Kjeldsen, 2013). Eksempler på atferdsvansker som nevnes i litteraturen er blant annet tyveri, vandalisme, lyving, ulydighet, skulking, ildpåksettelse, dyreplageri og fysisk aggresjon som å slå, bite og sparke (Burt, 2012; Loeber & Schmalting, 1985; Tremblay 2000, 2010). Slik atferd vil befinne seg på et kontinuum fra mindre alvorlige handlinger, som for eksempel å lyve, til mer alvorlige handlinger som for eksempel dyreplageri (Burt, 2012). Siden det er stor heterogenitet i typer atferd som inkluderes i atferdsvansker, har flere forsøkt å finne en måte å kategorisere handlingene på. Som skissert innledningsvis, er en av disse tilnærmingene å dele atferdsvansker inn i to typer, nemlig aggresjon og regelbrudd. En annen tilnærming har vært å kategorisere atferdsvansker etter når de debuterer, med fokus på alder. I den senere tid har

imidlertid flere argumentert for at de to perspektivene på atferdsvansker utfyller hverandre. I det følgende vil vi derfor kort introdusere disse.

En av de tilnærmingene som har vært mest innflytelsesrik når det gjelder atferdsvansker, er Moffitt (1993) sin utviklingstaksonomi (Burt, 2012; Burt et al., 2011; Skardhamar, 2009; Walters, 2011). I denne modellen skiller Moffitt mellom livsvedvarende og ungdomsbegrensede atferdsvansker. Livsvedvarende atferdsvansker debuterer i barndommen, og representerer den mest alvorlige formen for atferdsvansker. Atferdsvanskene sees på tvers av situasjoner, og vedvarer gjennom mesteparten av livet. I verste fall ender disse barna opp med antisosial personlighetsforstyrrelse i voksen alder (Moffitt, 1993). Ungdomsbegrensede atferdsvansker er atferdsvansker som debuterer i ungdomsalderen, og som deretter får en nedgang i ung voksen alder. Moffitt (1993) påpeker «the maturity gap» og modellering som viktige faktorer i etiologien ved ungdomsbegrensede atferdsvansker. Med «the maturity gap» mener hun at ungdom ofte opplever et sprik mellom den fysiske og sosiale modningen. De begynner å se mer voksne ut, men får ikke de samme privilegiene som voksne. Det å ikke få tilgang til disse privilegiene kan motivere dem til å gjøre ulovlige handlinger, som de observerer og lærer av andre ungdommer. Ulovlige handlinger kan gi dem de privilegiene og frihetene som voksne har, men som de enda ikke får tilgang til. I følge Moffitt er ungdomsbegrensede atferdsvansker altså egentlig en måte å håndtere «the maturity gap» på, og kan derfor i mange tilfeller anses som normalt i ungdomsalderen.

Den andre tradisjonen tar utgangspunkt i at atferdsvansker kan manifestere seg på ulike måter. Her deler man atferdsvansker inn i to undertyper. I litteraturen kalles disse ofte for aggresjon og regelbrudd. Andre bruker begrepene «åpenlyse atferdsvansker» om aggresjon, og «skjulte atferdsvansker» om regelbrudd (Kazdin, 1992; Loeber & Schmaling, 1985). Begrepene kommer av at regelbrudd som stjeling og vandalisme er noe man gjør i det skjulte, mens aggressive handlinger er noe som ikke skjules for offeret (Tremblay, 2010). Eksempler på regelbrudd er tyveri, vandalisme, ildspåsetting, skulking og det å rømme hjemmefra (Burt, 2012). Aggresjon handler først og fremst om fysisk aggresjon som deltakelse i slåsskamper, raserianfall, biting og sparking, men inkluderer også kranling og mobbing (Burt, 2012; Burt et al., 2011; Kazdin, 1992; Loeber & Schmaling, 1985; Snyder, Schrepferman, Bullard, McEachern & Patterson, 2012; Tremblay, 2010). En slik typeinndeling støttes av faktoranalytiske studier som antyder at aggresjon og regelbrudd utgjør to separate, men korrelerte faktorer under atferdsvansker (Burt, 2009, 2012, 2013; Burt, Donnellan & Tackett,

2012; Loeber & Schmaling, 1985; Monuteaux, Fitzmaurice, Blacker, Buka & Biederman, 2004; Niv et al., 2013; Tackett, Krueger, Iacono & McGue, 2005).

Moffitts teori og typeinndelingen utgjør to perspektiver, men det er flere ting som tyder på at de to perspektivene sammenfaller. Burt (2012) argumenterer for at Moffitts teori kan sees i lys av typeinndelingen, og at de to perspektivene utfyller hverandre heller enn å være motstridende. For det første ser perspektivene ut til å sammenfalle når det gjelder genetisk og miljømessig påvirkning på ulike former for atferdsvansker. Ved typeinndelingen tenker man at genetikk har størst betydning for aggresjon, mens miljøet påvirker regelbrudd i større grad (Burt, 2012). Dette antas ut fra forskning som indikerer at aggresjon har høyere arvelighet enn regelbrudd, mens regelbrudd er mer miljøpåvirket (Breslau et al., 2011; Burt, 2009; Tackett et al., 2005). Et lignende skille mellom gener og miljøets betydning for ulike former for atferdsvansker ser man i Moffitts utviklingstaksonomi. I følge Moffitt skyldes de livsvedvarende atferdsvanskene en nevropsykologisk sårbarhet, som medfører vanskelig temperament hos barnet. Sårbarheten skyldes blant annet forhold under svangerskapet og arvelighet. Den ungdomsbegrensede formen er derimot mer miljøpåvirket. For det andre ser perspektivene ut til å sammenfalle vedrørende utvikling av atferdsvansker. Med utgangspunkt i typeinndelingen indikerer forskning at aggresjon og regelbrudd følger ulike utviklingsveier. Aggresjon er mer stabilt over tid enn regelbrudd, og aggresjon debuterer tidligere i barndommen (Stanger, Achenbach & Verhulst, 1997; Tremblay, 2010). Studier antyder for eksempel at barn som er mer aggressive enn sine jevnaldrende, ofte fortsetter å være aggressive senere i livet (Asendorpf, Denissen & van Aken, 2008; Moffitt, 2003). Regelbrudd er derimot vanligere i ungdomsårene, og får en nedgang i ung voksen alder (Burt, 2012; Moffitt, 1993; Stanger et al., 1997; Tremblay, 2010). Også dette ser ut til å stemme overens med Moffitts taksonomi. Aggresjon fra typeinndelingen ligner det Moffitt kaller livsvedvarende atferdsvansker, fordi den livsvedvarende formen debuterer tidlig i barndommen, vanskene varer over tid, og aggresjon er det karakteristiske kjennetegnet (Morgado & Vale-Dias, 2013; Stanger et al., 1997). Regelbrudd ligner det Moffitt kaller ungdomsbegrensede atferdsvansker. Ungdomsbegrensede atferdsvansker debuterer i ungdomsalderen, og får deretter en nedgang i ung voksen alder. Samtidig ser man at regelbrytende atferd er karakteristisk når atferdsvanskene debuterer i ungdomsalderen. Den livsvedvarende og ungdomsbegrensede typen er altså forbundet med ulike typer problematferd, nemlig aggresjon og regelbrudd.

I vår studie velger vi å ta utgangspunkt i typeinndelingen til atferdsvansker, og vi kommer til å bruke begrepene aggresjon og regelbrudd. Dette er fordi vi ikke kan si noe om når eventuelle atferdsvansker debuterte i vårt utvalg, da vi ser på ungdommers skåre på atferdsvansker på ett tidspunkt. Aggresjon i denne studien inkluderer fysisk utagering mot andre eller trusler om dette, mens regelbrudd inkluderer skulking, sniking og stjeling.

1.2 Personlighet

Personlighet i studien tar utgangspunkt i personlighetstrekkene fra femfaktormodellen. Femfaktormodellen har i løpet av de siste tiårene blitt den rådende taksonomien for personlighet (John, Naumann & Soto, 2008). Modellen antar at individets personlighet kan beskrives ved hjelp av fem overordnede dimensjoner (John et al., 2008). Trekkdimensjonene som inkluderes er ekstroversjon («extraversion»), medmenneskelighet («agreeableness»), planmessighet («conscientiousness»), nevrotisisme («neuroticism») og åpenhet («openness to experience»). Ekstroversjon inkluderer tilbøyelighet til sosial deltakelse, selvsikkerhet og positiv emosjonalitet. Medmenneskelighet handler om tillitt til mennesker, omtanke for andre, føyelighet og medgjørighet. Planmessighet beskriver tendensen til målrettet atferd, tilbøyelighet til systematikk og orden og evne til å se konsekvenser av atferd. Trekket nevrotisisme handler om grad av følelsesmessig stabilitet med tilbøyelighet til angst, irritabilitet, depresjon og forlegenhet. Åpenhet innebærer blant annet grad av fantasi, åpenhet for nye erfaringer, inntrykk og følelser. De fem trekkene representerer det øverste nivået i et hierarki, og hver dimensjon rommer snevrere trekk og atferdstendenser kalt fasetter (Costa & McCrae, 1995).

Femfaktormodellen har etter hvert fått solid empirisk støtte. Krysskulturelle undersøkelser viser at modellens struktur er funnet på tvers av ulike språk (McCrae & Costa, 2003) og kulturer (Heine & Buchtel, 2009; McCrae & Terracciano, 2005). Videre er det pålitelig samsvar mellom egne og andres vurderinger av personlighetstrekkene (McCrae & Costa, 2013), og den er forenlig med andre personlighetsmodeller (Jones et al., 2011; Markon, Krueger & Watson, 2005; van Lieshout, 2000). I studier av ungdom har det vist seg at man kan måle personligheten ved hjelp av femfaktormodellen (Caspi, Roberts & Shiner, 2005; De Fruyt, Mervielde, Hoekstra & Rolland, 2000). Noe usikkerhet er knyttet til åpenhetstrekket,

som ikke har samme replikasjonsstyrke som de øvrige trekkene (Larsen & Buss, 2013). Til tross for dette har modellen i dag en dominerende stilling i personlighetsforskningen, og mange har vært interessert i å undersøke hvordan personlighetstrekk relaterer seg til ulike utfallsmål. Noen har da også tatt utgangspunkt i femfaktormodellen når de har undersøkt hvilke individuelle karakteristikk som kjennetegner personer med atferdsvansker. Femfaktormodellen er derfor et naturlig utgangspunkt når vi skal undersøke hvilke personlighetstrekk som henger sammen med ulike former for atferdsvansker i denne studien. I det følgende vil vi presentere forskning som har sett på sammenhengen mellom personlighetstrekkene i femfaktormodellen og atferdsvansker.

1.3 Sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker – hva sier forskningen?

1.3.1 Metaanalyser

To metaanalyser har oppsummert funn omkring sammenhenger mellom personlighetstrekkene i femfaktormodellen og atferdsvansker. Begge inkluderte studier med ulike aldersgrupper. Miller og Lynam (2001) utførte en metaanalyse der de undersøkte hvordan personlighet var relatert til antisosial atferd. De differensierte ikke mellom aggresjon og regelbrudd, og brukte derfor en bred definisjon på antisosial atferd. Studier som ble inkludert i metaanalysen hadde undersøkt sammenhengen mellom personlighetstrekk og symptomer på antisosial personlighetsforstyrrelse og atferdsforstyrrelse. Mange av disse studiene brukte kliniske utvalg. Blant trekkene fra femfaktormodellen var det medmenneskelighet som hadde den sterkeste sammenhengen med antisosial atferd, etterfulgt av planmessighet. Begge disse trekkene hadde en negativ sammenheng med antisosial atferd. Nevrotisme hadde en liten, men signifikant, positiv sammenheng. Ekstroversjon og åpenhet var ikke relatert til antisosial atferd. Jones og kolleger (2011) utførte en lignende analyse ti år senere. De undersøkte hvordan personlighetstrekkene fra femfaktormodellen relaterte seg til aggresjon og ulike former for regelbrudd. Type utvalg varierte mellom studiene, og inkluderte kliniske utvalg, normalutvalg, innsatte i fengsel, og utvalg med ungdom og voksne. Vurdering av personlighet, aggresjon og regelbrudd varierte også mellom studiene, og inkluderte blant annet selvrapportering, foreldrerapportering eller venner som informanter. Resultatene fra metaanalysen viste at aggresjon var relatert til alle de fem personlighetstrekkene. Den negative

sammenhengen med medmenneskelighet og planmessighet var sterkest, etterfulgt av en positiv sammenheng med nevrotisme. Når det gjelder åpenhet var sammenhengen liten og negativ, mens den for ekstroversjon var liten og positiv. Regelbrudd hadde en negativ sammenheng med medmenneskelighet og planmessighet, og en positiv sammenheng med nevrotisme. Oppsummert pekte begge metaanalysene i retning av at medmenneskelighet, planmessighet og nevrotisme er de trekkene som mest konsistent er forbundet med atferdsvansker. Det er imidlertid mer usikkerhet knyttet til hvorvidt åpenhet og ekstroversjon er relatert til atferdsvansker.

Metaanalysene har basert seg på heterogene utvalg. Analysene inkluderte studier som brukte både normalutvalg og kliniske utvalg, og det var stor spredning i aldersgruppene. Det kan derfor hende at eventuelle forskjeller i hvordan personlighetstrekk er forbundet med atferdsvansker i ulike grupper og aldre kan ha blitt maskert. Det kan for eksempel tenkes at personlighetstrekk henger annerledes sammen med aggresjon og regelbrudd hos ungdom enn hos voksne. I vår studie var vi interesserte i å undersøke eventuelle sammenhenger mellom personlighet og atferdsvansker i et normalutvalg kun bestående av ungdom. For å gi et bilde av hvor forskningen står når det gjelder sammenhengen mellom personlighetstrekkene i femfaktormodellen og atferdsvansker, spesielt hos ungdom og unge voksne, vil vi i det følgende presentere studier som har sett på dette. Disse har sett på sammenhengene på et gitt tidspunkt, i likhet med vår studie.

1.3.2 Personlighet og aggresjon

Det er flere som har undersøkt om det er en sammenheng mellom personlighetstrekk og aggresjon. Aggresjon i denne studien innebærer fysiske former for mellommenneskelig aggresjon. Av tidligere studier som har operasjonalisert aggresjon på en lignende måte, har man funnet en negativ sammenheng mellom medmenneskelighet og aggresjon hos ungdom (Gleason, Jensen-Campbell & South Richardson, 2004; Heaven, 1996; Pursell, Laursen, Rubin, Booth-LaForce & Rose-Krasnor, 2008; Sharpe & Desai, 2001). Når det gjelder planmessighet, så har enkelte konkludert med at dette trekket ikke har noen sammenheng med aggresjon (Gleason et al., 2004; Heaven, 1996; Sharpe & Desai, 2001), mens andre rapporterer en negativ sammenheng med aggresjon (Pursell et al., 2008). Det er altså en konsensus i litteraturen når det gjelder den negative sammenhengen mellom medmenneskelighet og aggresjon, men studier er motstridende med tanke på hvorvidt

planmessighet er relatert til aggresjon. Når det kommer til nevrotisisme, så konkluderte Gleason og kolleger (2004) med at dette trekket ikke hadde noen sammenheng med fysisk mellommenneskelig aggresjon hos ungdom. Andre har derimot funnet en positiv sammenheng mellom nevrotisisme og aggresjon (Heaven, 1996; Pursell et al., 2008; Sharpe og Desai, 2001). Litteraturen er altså ikke helt entydig når det gjelder hvorvidt det er en sammenheng mellom nevrotisisme og aggresjon. Når det gjelder ekstroversjon og åpenhet, er et typisk funn i litteraturen at ingen av disse trekkene er relatert til aggresjon (Gleason et al., 2004; Heaven, 1996; Pursell et al., 2008; Sharpe & Desai, 2001).

1.3.3 Personlighet og regelbrudd

I studier som har sett på sammenhengen mellom personlighetstrekkene i femfaktormodellen og atferdsvansker hos ungdom, er det mange som har blandet aggresjon og regelbrudd i samme utfallsmål (Charles & Egan, 2009; Ehrler, Evans & McGhee, 1999; John, Caspi, Robins, Moffitt & Stouthamer-Loeber, 1994; Jolliffe, 2013; Le Corff & Toupin, 2009; Miller, Lynam & Jones, 2008; ter Laak et al., 2003). En overvekt av disse studiene har funnet at lave skårer på medmenneskelighet og planmessighet henger sammen med atferdsvansker. Det er imidlertid noen få studier som kun har sett på regelbrudd, eller differensiert dette fra aggresjon. Heaven (1996) studerte sammenhengen mellom personlighet og selvrapporterte regelbrudd (vandalisme og tyveri) i et ungdomsutvalg. Han fant en negativ korrelasjon mellom planmessighet og regelbrudd. Videre fant han en negativ sammenheng med medmenneskelighet hos gutter, men ikke hos jenter. I tillegg var det en positiv korrelasjon mellom regelbrudd og nevrotisisme for gutter, men ikke for jenter. Ekstroversjon og åpenhet hadde ingen signifikant sammenheng med regelbrudd. Torrente og Vazsonyi (2012) undersøkte sammenhengen mellom personlighetstrekk og selvrapporterte regelbrudd hos spansk ungdom. De konkluderte med at lave skårer på medmenneskelighet og planmessighet og høye skårer på ekstroversjon, hadde en sammenheng med eksternaliserende atferd. I en studie av Pursell og kollegaer (2008) undersøkte de sammenhengen mellom ungdommers selvrapportering av personlighetstrekk, og regelbrudd målt ved selvrapportering og rapportering fra mødrene. De fant at medmenneskelighet, planmessighet og åpenhet hadde en negativ sammenheng med regelbrudd. Nevrotisisme hadde en positiv sammenheng med regelbrudd. Sammenfattet er det altså et konsistent funn at medmenneskelighet og planmessighet har en negativ sammenheng med regelbrudd i de få studiene som har brukt et

rendyrket mål på regelbrudd. Når det gjelder sammenhengen mellom regelbrudd og ekstroversjon og nevrotisisme, er funnene mindre entydige, der noen har funnet en sammenheng i motsetning til andre. Åpenhet var ikke vært relatert til regelbrudd i noen av studiene.

1.3.4 Personlighetstrekk relatert til aggresjon kontra regelbrudd

For å oppsummere resultatene fra studiene som er referert hittil, av de som skiller mellom aggresjon og regelbrudd, ser det altså ut til at det er medmenneskelighet som mest konsistent henger sammen med begge typer atferdsvansker. Når det gjelder planmessighet henger dette trekket negativt sammen med regelbrudd, mens resultatene ikke er sammenfallende når det gjelder aggresjon. I studiene på ungdom og unge voksne er det sprikende resultater, mens metaanalysen til Jones og kolleger (2011) konkluderer med at planmessighet er negativt relatert til aggresjon. Når det gjelder ekstroversjon og åpenhet, så har et klart flertall av studiene på ungdom og unge voksne funnet at disse personlighetstrekkene ikke har noen sammenheng med verken aggresjon eller regelbrudd. Jones og kolleger (2011) fant imidlertid at de var relatert til aggresjon, men effektstørrelsene var små. Litteraturen er også sprikende med hensyn til nevrotisismetrekket. I studiene på ungdom og unge voksne har de fleste funnet en positiv sammenheng med aggresjon, mens resultatene er mindre entydige når det gjelder regelbrudd. Metaanalysen til Jones og kolleger (2011) indikerer at nevrotisisme er relatert til både aggresjon og regelbrudd.

1.3.5 Kjønnforskjeller

Studier som ser på sammenhengen mellom personlighetstrekkene i femfaktormodellen og atferdsvansker, forholder seg til kjønn på ulike måter. Noen av studiene som er beskrevet hittil bruker utvalg kun bestående av gutter eller jenter (John et al., 1994; Le Corff & Toupin, 2009; ter Laak et al., 2003), mens andre ser på kjønnsblandede utvalg (Sharpe & Desai, 2001). Enkelte bruker kjønn som kontroll- eller prediktorvariabel (Torrente & Vazsonyi, 2012). Noen har valgt å se på sammenhengen for gutter og jenter separat, men tester ikke hvorvidt kjønnforskjellene i sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker er signifikante (Heaven, 1996; Jolliffe, 2013). Noen få andre studier har imidlertid testet slike kjønnforskjeller. Gleason og kolleger (2004) undersøkte om kjønn modererte sammenhengen

mellom personlighet og aggresjon, og testet dette ved hjelp av interaksjonsanalyser. De fant imidlertid ingen signifikante kjønnsforskjeller. Miller og kolleger (2008) undersøkte hvorvidt det var signifikante kjønnsforskjeller i korrelasjoner mellom personlighetstrekk og ulike former for atferdsvansker. De fant kun en signifikant kjønnsforskjell, men denne blir imidlertid ikke oppgitt. Sammenfattet ser man altså at det er svært få som har testet for kjønnsforskjeller i sammenhengen mellom personlighetstrekk og atferdsvansker hos ungdom. Dette er et behov som vil imøtekommes i denne studien, ved å se på sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker separat for gutter og jenter, og i tillegg teste hvorvidt eventuelle kjønnsforskjeller er signifikante.

1.4 Mulige mekanismer for sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker

I denne studien vil vi se på sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker hos ungdom på ett måletidspunkt. Vi kan derfor ikke ut fra våre resultater konkludere med hvorfor det eventuelt er en sammenheng. For å sette dette inn i en teoretisk kontekst, vil vi likevel reflektere rundt mulige mekanismer som kan ligge til grunn for sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker. Det er flere ulike modeller som kan anvendes for å forstå slike mekanismer. Noen med særlig relevans i denne sammenheng er direkte effekt modellen, den patoplastiske modellen, spektrummodellen og transaksjonsmodellen (Morizot, 2015; Tackett, 2006; Widiger & Smith, 2008). Vi vil derfor i det følgende beskrive hver enkelt av disse modellene.

I direkte effekt modellen tenker man at personlighet er årsak til atferdsvansker. En longitudinell studie av Möttus, Guljaev, Allik, Laidra og Pullmann (2012) fant at lave skårer på medmenneskelighet og planmessighet, og høye skårer på nevrotisme, målt på et tidligere tidspunkt, predikerte senere kriminelle handlinger. Castellani og kolleger (2014) fant at høye nivåer av nevrotisme kom forut for senere atferdsvansker. Longitudinelle studier indikerer altså at personlighetstrekk i femfaktormodellen målt på et tidligere tidspunkt kan predikere senere atferdsvansker. Dette støtter en antakelse om at visse personlighetstrekk gjør en sårbar for å gjøre aggressive handlinger og regelbrudd.

En annen modell som kan anvendes for å forstå sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker, er den patoplastiske modellen (Morizot, 2015; Tackett, 2006; Widiger &

Smith, 2008). Her tenker man at personligheten, i tillegg til å gjøre en sårbar for å utvikle atferdsvansker, vil påvirke uttrykket og eventuelt frekvens og alvorlighetsgrad av atferdsvansker. Personligheten påvirker da også atferdsvanskene etter at man har utviklet problematferd. For eksempel kan det tenkes at enkelte personlighetstrekk påvirker hvorvidt man gjør aggressive eller regelbrytende handlinger. Dette kan være en relevant forklaringsmåte dersom vi finner at ulike personlighetstrekk er relatert til aggresjon sammenlignet med regelbrudd i denne studien. Morizot (2015) oppsummerer forskning som støtter denne modellen når det gjelder kriminalitet. Han viser til studier som antyder at personlighetstrekk, målt etter debut av kriminell atferd, påvirker endringer i påfølgende kriminell atferd. Det er imidlertid få longitudinelle studier som har brukt femfaktormodellen for å undersøke dette ved å predikere senere atferdsvansker (Morizot, 2015; Tackett, 2006). Dette blant annet på grunn av de metodiske utfordringene det er å klare å måle både at personlighet kommer forut for atferdsvansker, og deretter påvirker manifesteringen av atferdsvansker.

I følge spektrummodellen vil samvariasjonen mellom personlighetstrekk og atferdsvansker forklares med at de to ligger på samme spektrum og har felles underliggende etiologi (Morizot, 2015; Tackett, 2006; Widiger & Smith, 2008). Siden de ligger på samme spektrum, er en sammenheng mellom dem derfor å forvente, og de er således overlappende heller enn distinkte konstrukter. Særlig genetisk orienterte studier kan si noe mer om dette, da felles underliggende etiologi kan innebære genetikk. Det er mangel på studier som har undersøkt dette for personlighet operasjonalisert gjennom femfaktormodellen, men det er noen studier som har sett på dette med andre mål på personlighet. For eksempel fant Krueger og kolleger (2002) at en felles underliggende faktor kunne forklare mye av variasjonen i både stoffavhengighet, antisosial atferd og personlighet. Personlighetstrekket som ble undersøkt i denne studien handlet om evnen til å hemme atferdsimpulser. Videre indikerte resultatene at mye av variasjonen i den felles underliggende faktoren kunne forklares av gener (81 %), og at delt miljø kunne forklare den resterende variasjonen. Boisvert, Wright, Knopik og Vaske (2012) fant at samvariasjonen mellom lav selvkontroll og kriminell atferd i stor grad skyldtes felles genetiske og miljøfaktorer. Andre genetiske studier ser også ut til å støtte en spektrumforståelse (Krueger, Markon, Patrick, Benning & Kramer, 2007; Tackett et al., 2013).

Transaksjonsmodellen er den siste modellen som vil trekkes frem for å beskrive hvordan personlighet og atferdsvansker kan henge sammen. Denne tar samspillet mellom personen og miljøet med i betraktning (Caspi, 1993; Caspi & Roberts, 2001; Shiner & Caspi, 2003). Modellen beskriver hvordan personlighet og omgivelsene påvirker hverandre gjensidig, i såkalte transaksjoner. Tre person-miljø transaksjoner beskrives i transaksjonsmodellen. *Reaktive transaksjoner* refererer til at individer som er eksponert for det samme miljøet, erfarer, tolker og reagerer på det i tråd med sine personlighetstrekk. For eksempel argumenterer Coie og Dodge (1998) for at individer som skårer lavt på medmenneskelighet lettere tolker tvetydige situasjoner som fiendtlige, og dermed responderer aggressivt. I vår studie undersøker vi aggressive handlinger som inkluderer fysisk aggresjon eller trusler om dette. En negativ sammenheng mellom medmenneskelighet og aggresjon kan ut fra denne modellen forstås som at ungdom lav på medmenneskelighet lettere vil gå til fysisk angrep, fordi de feiltolker situasjoner. Lignende argumentasjon kan brukes for en sammenheng mellom nevrotisme og aggresjon. I følge Caspi og kolleger (1994) har personer som skårer høyt på nevrotisme, i tillegg til å tolke situasjoner på en negativ måte, en større tendens til å oppleve negative følelser som sinne og frustrasjon. Det kan derfor tenkes at ungdommene i vår studie som skårer høyt på nevrotisme, for eksempel lettere havner i slåsskamper. *Evokative transaksjoner* viser hvordan individer med ulik personlighet utløser forskjellige reaksjoner fra andre. For eksempel kan det hende at ungdom som skårer lavt på medmenneskelighet fremstår som lite vennlige og hensynsfulle, og dermed blir avvist av jevnaldrende. Dette kan i neste omgang føre til at vedkommende havner i miljøer hvor andre også er lite vennlige og driver med regelbrudd eller aggressive handlinger, som gjør at ungdommen lettere kommer på kant med sosiale normer og regler. *Proaktive transaksjoner* innebærer at individet velger og skaper sine omgivelser i tråd med personligheten. Regelbrudd i vår studie inkluderer skulking, sniking og stjeling. Skal man forstå en eventuell negativ sammenheng mellom planmessighet og regelbrudd ut fra proaktive transaksjoner, kan det for eksempel tenkes at en ungdom som skårer lavt på trekket planmessighet også velger likesinnede venner. Dersom det er vanlig å skulke i denne vennegjengen, kan dette bidra til at nivået på planmessighet opprettholdes eller forsterkes, som i neste omgang fører til at man fortsetter med skulkingen. Hvilke venner man omgås har da også vist seg å påvirke atferdsvansker (Moffitt, 1993). I en longitudinell studie av ungdom undersøkte Klimstra, Akse, Hale III, Raaijmakers og Meeus (2010) hvorvidt det var gjensidige prediksjoner mellom personlighetstrekkene i femfaktormodellen og aggresjon. De konkluderte med at lave

nivåer av medmenneskelighet, planmessighet og åpenhet predikerte aggresjon. I motsatt retning fant de at høye nivåer av aggresjon predikerte lave nivåer av medmenneskelighet, og høye nivåer av nevrotisisme. Medmenneskelighet stod altså i en gjensidig interaksjon med aggresjon. Andre studier antyder også en gjensidig påvirkning mellom personlighet og ulike typer problematferd (Caspi, Elder & Bem, 1987; O'Connor, Deater-Deckard, Fulker, Rutter & Plomin, 1998).

Oppsummert er det altså fire modeller som kan anvendes for å forstå sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker. I tidligere studier har man funnet en sammenheng mellom atferdsvansker og medmenneskelighet, planmessighet og nevrotisisme. Disse sammenhengene kan forstås på ulike måter ut fra modellene som er beskrevet her. Man kan forstå det som at personlighetstrekkene kommer forut for og forårsaker atferdsvansker (direkte effekt modellen), at personlighet påvirker uttrykket av atferdsvansker (den patoplastiske modellen), at sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker skyldes en felles underliggende etiologi (spektrummodellen) eller at person-miljø transaksjoner påvirker atferdsvansker (transaksjonsmodellen). Transaksjonsmodellen gir god mening med tanke på at den tar hensyn til at både personlighet og omgivelser kan påvirke hverandre gjensidig, og dermed få betydning for hvorvidt ungdom viser atferdsvansker. En transaksjonsforståelse understreker altså at omgivelsene også spiller en viktig rolle. Ungdom som gjør aggressive handlinger eller regelbrudd utløser antakelig sterke reaksjoner hos mennesker i sine omgivelser, som igjen vil kunne påvirke ungdommens tendens til aggresjon eller regelbrudd.

1.5 Problemstilling og hypoteser

Formålet med studien er å undersøke om det er en sammenheng mellom personlighetstrekk og ulike typer atferdsvansker hos ungdommer. Når det gjelder personlighetstrekk, tar vi utgangspunkt i femfaktormodellen. Med hensyn til atferdsvansker tar vi utgangspunkt i typeinndelingen til atferdsvansker, da tidligere forskning indikerer at det er meningsfullt å skille mellom aggresjon og regelbrudd. Vi vil dermed undersøke om det er de samme eller ulike personlighetstrekk som er relatert til disse to typene atferdsvansker. Videre vil vi teste om det er kjønnsforskjeller i sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker.

Våre hypoteser er som følger:

Vi forventer at medmenneskelighet og planmessighet vil være negativt relatert til både aggresjon og regelbrudd. Forskningen er entydig når det gjelder sammenhengen for medmenneskelighet. Når det gjelder planmessighet er tidligere studier konsistente med tanke på en sammenheng med regelbrudd, mens resultater ikke sammenfaller når det gjelder aggresjon. Vi forventer likevel at planmessighet vil være relatert til aggresjon i denne studien. Dette på bakgrunn av at aggresjon i studien inkluderer mellommenneskelig aggresjon og trusler om dette, og vi tror at nedsatt evne til konsekvenstenkning vil spille en rolle i slike typer handlinger.

Vi forventer at nevrotisisme vil ha en negativ sammenheng med aggresjon, men vi forventer ingen sammenheng mellom nevrotisisme og regelbrudd. Når det gjelder aggresjon hos ungdom, har et flertall av studiene funnet at trekket er positivt relatert til aggresjon. Flere har hevdet at nevrotisisme innebærer en tendens til å tolke tvetydige situasjoner negativt, og til å oppleve negative emosjoner. Vi tror at dette kan gjøre nevrotiske ungdommer mer tilbøyelige til å reagere aggressivt. Vedrørende regelbrudd, er det svært få studier som har sett på denne type atferdsvansker i relasjon til personlighetstrekkene i femfaktormodellen. Blant de få som har gjort det, er det sprikende funn for hvorvidt det er en sammenheng mellom nevrotisisme og regelbrudd. Vår hypotese er at nevrotisisme ikke har noen sammenheng med regelbrudd, da vi tror nevrotisisme er mindre relevant for de regelbruddene som måles i vår studie (skulking, sniking og stjeling).

Vi forventer at ekstroversjon og åpenhet ikke er relatert til verken aggresjon eller regelbrudd. Dette er på bakgrunn av at ekstroversjon og åpenhet, i de fleste tidligere studier på ungdom, ikke har vært relatert til verken aggresjon eller regelbrudd.

Vi har ingen klare forventninger når det gjelder kjønnsforskjeller i sammenhengene mellom personlighet og atferdsvansker. Det er fordi det er svært få studier som har testet kjønnsforskjeller i sammenhenger mellom personlighetstrekk og aggresjon og regelbrudd hos ungdom. I denne studien vil vi derfor undersøke om det er kjønnsforskjeller i slike sammenhenger.

2 Metode

2.1 Deltakere og prosedyre

Datamaterialet er hentet fra TOPP-studien, «Trivsel og oppvekst i barndom og ungdomstid», som drives ved Folkehelseinstituttet. TOPP-studien er en longitudinell studie som har brukt et normalutvalg for å undersøke mental helse blant norske barn og deres familier. Dette har blitt gjort ved hjelp av spørreskjemaer, og datainnsamlingen startet i 1993. Deltakerne ble rekruttert via helsestasjoner i seks ulike kommuner på Østlandet. Mer enn 95 % av familier som har barn kommer til en helsestasjon i løpet av barnets første fire leveår for å motta ulike helsetjenester. Når barn er 18 måneder gamle blir de vaksinert. Alle foreldrene som kom til en helsestasjon i de gitte kommunene for å vaksinere barnet, fikk tilbud om å fylle ut et spørreskjema på helsestasjonen. De fleste av disse var mødre. 1081 familier ble spurt om å delta, og 939 av disse takket ja.

I TOPP-studien har det vært totalt åtte spørreskjemarunder, det vil si åtte ulike måletidspunkt. Disse benevnes t1-t8. Gjennomsnittsalderen på barna ved de ulike måletidspunktene var som følger: 1,5 år (t1), 2,5 år (t2), 4,5 år (t3), 8,5 år (t4), 12,5 år (t5), 14,5 år (t6), 16,5 år (t7) og 18,5 år (t8). I starten av studien (t1-t3) fikk foreldrene spørreskjemaene på helsestasjonen, hvor de også leverte dem tilbake ferdig utfylt. I den siste delen av studien (t4-t8) ble spørreskjemaene sendt ut og returnert i posten. Ved de ulike måletidspunktene har det også variert med hensyn til hvem i familien som har fylt ut spørreskjemaene. Ved noen av tidspunktene var det valgfritt om mor eller far ville respondere (t1-t4), ved ett tidspunkt ble mor oppfordret til å respondere (t5), og ved andre måletidspunkt ble det sendt ut separate spørreskjemaer til mor og far (t6-t8). Underveis i studien fikk også barna/ungdommene tilbud om å fylle ut egne spørreskjemaer (t5-t8). De ble da rekruttert gjennom et brev som ble sendt til mødrene deres.

Vi har brukt barnas selvrapporterte data fra ett måletidspunkt, t7. Gjennomsnittsalderen var da 16,5 år ($n = 375$). 59 % av ungdommene var jenter, og 41 % var gutter. Spørreskjemaet som ungdommene fikk ved t7 bestod av 270 spørsmål. Skjemaet inkluderte blant annet temaer som livshendelser, personlighet, depresjon, angst og atferdsvansker. Dette måletidspunktet var det eneste som involverte spørsmål om personlighetstrekk. Fordi vi var interesserte i å studere

sammenhengen mellom personlighetstrekk og atferdsvansker hos ungdom, brukte vi kun data fra dette tidspunktet.

Når det gjelder representativitet, anses de 19 helsestasjonene hvor spørreskjemaene ble utdelt ved t1, som representative hva gjelder mangfoldet av sosiale miljø i Norge. Det vil si at 28 % av familiene bodde i byer, 55 % på tettsteder eller tettbebygde strøk og 17 % i distriktene (Kjeldsen, 2013). Kjønnssfordelingen blant barna var tilnærmet lik ved t1, med 48,9 % gutter og 51,1 % jenter. Ved t7 var kjønnssfordelingen noe endret, med 41,3 % gutter og 58,6 % jenter. Ved t1 var mødrene i alderen 19 - 46 år ($M = 30$ år, $SD = 4,7$). Et mindretall var single (9 %). 18 % av mødrene hadde fullført minst fire års høyere utdanning (høyskole eller universitet), mens 8 % hadde fullført ni års skolegang eller mindre. Ved t1 hadde 32 % av mødrene en fulltidsjobb, 31 % jobbet deltid og 37 % var uten lønnet jobb. Familiene var hovedsakelig norske med middels sosioøkonomisk status, hvilket var mest representativt for norske familier i 1993 da datainnsamlingen startet.

Vedrørende frafallet i TOPP-studien, var det 40,5 % av barna fra t1 som fylte ut egne spørreskjema ved t7. Det vil si at frafallet av barn/ungdom fra t1 til t7 har vært på 59,5 %. Flesteparten av de foreldrene som ble rekruttert ved t1 var mødre. 56 % av disse mødrene var frafalt ved t7. Frafall er et stort problem ved longitudinelle studier, og kan føre til at resultatene ikke kan generaliseres til populasjonen utvalget er hentet fra (Gustavson, von Soest, Karevold & Røysamb, 2012). I en frafallsstudie av Gustavson og kolleger (2012) undersøkte de hvilke variabler ved t1 som predikerte frafall blant mødrene ved t7. De konkluderte med at lav utdanning hos mødrene var det eneste som predikerte frafall ved t7. Psykologiske og relasjonelle variabler kunne derimot ikke predikere frafall. Kjeldsen (2013) har rapportert at eksternaliserende atferd hos barna ved t1 ikke predikerte frafall verken for ungdommene selv eller mødrene ved t7.

2.2 Måleinstrumenter

2.2.1 Atferdsvansker

I denne studien ble atferdsvansker operasjonalisert ved åtte spørsmål i en kortversjon av «The TOPP scale on antisocial behaviour» (TSAB). Den originale TSAB ble utviklet i forbindelse med TOPP-studien. Det var fordi det manglet en alders- og kultursensitiv skala som kunne

måle spennet i atferdsvansker, fra normative til mer alvorlige atferdsvansker (Kjeldsen, 2013). Den opprinnelige TSAB består av 18 spørsmålsledd. Disse leddene er hentet fra andre skandinaviske skalaer som måler atferdsvansker, og kombinerer spørsmålsledd fra disse (Bendixen & Olweus, 1999; Mahoney & Stattin, 2000; Rossow & Bø, 2003). Spørsmålsleddene beskriver ulike typer atferdsvansker, det vil si ulike former for aggressive handlinger (mellommenneskelig aggresjon) og regelbrudd (stjeling, vandalisme, og dagdriving).

Ved t7, som denne studien tar utgangspunkt i, ble det som nevnt benyttet en forkortet versjon av TSAB. Dette var av praktiske hensyn til spørreskjemaets totale lengde, da skjemaet også skulle dekke mange andre temaer. Når man valgte ut ledd fra den originale skalaen for å lage en kortere versjon, ble særlig to aspekter vektlagt. For det første ble det lagt vekt på at leddene fortsatt skulle variere fra mindre til mer alvorlige handlinger. For det andre var det viktig at skalaen fremdeles reflekterte både aggresjon og regelbrudd. Den ferdigstilte kortversjonen av TSAB inkluderte til slutt totalt ti ledd. Fire ledd beskrev aggresjon, og seks spørsmålsledd reflekterte regelbrudd. De leddene som skulle reflektere regelbrudd, omhandlet skoleskulk, vandalisme og stjeling. Stjeling inkluderte sniking. Fordi kun én person oppga å ha gjort det som ble beskrevet i ett av leddene («Brutt deg inn i en butikk, hus eller leilighet, for å stjele noe»), ble dette fjernet fra alle analyser i vår studie. Den forkortede versjonen av TSAB, med de leddene som brukes i vår studie, vises i tabell 2 (under resultater).

Introduksjonsspørsmålet før selve spørsmålsleddene var: «Har du vært med på eller gjort noe av det følgende – i løpet av de siste 12 månedene?». For hvert spørsmål var det fire ulike svaralternativer som ble skåret fra 0 til 4: «ikke gjort det», «1 gang», «2-3 ganger», «4-10 ganger» og «mer enn 10 ganger».

For å vurdere begrepsvaliditeten til den forkortede versjonen av TSAB, ble det gjennomført en prinsippal komponentanalyse (PCA) av de resterende ni leddene. Prinsippal komponentanalyse ble vurdert som en egnet metode da Kaiser-Meyer-Oklin (KMO) verdien var på 0,843, som overgår den anbefalte grensen på 0,6 og Barlett's test for sfærisitet var signifikant (Pallant, 2007). Sistnevnte støtter at korrelasjonsmatrisen er egnet for faktoranalyse. Dessuten viste korrelasjonsmatrisen at et flertall av korrelasjonskoeffisientene var på 0,3 eller høyere. Som beskrevet ovenfor ønsket skalautviklerne at kortversjonen av TSAB skulle inkludere ledd som beskrev både aggresjon og regelbrudd. I den prinsippale komponentanalysen forventet vi derfor at de resterende ni leddene ville fordele seg under to

faktorer. Analysen avdekket at det var to faktorer med eigenvalue over 1, og i screeplottet var det et knekkpunkt etter den andre faktoren. På grunnlag av dette ble det trukket ut to faktorer. Faktorkløyningen med to faktorer forklarte til sammen 53,9 % av variasjonen, hvor faktor 1 forklarte 39,1 % og faktor 2 forklarte 14,8 % av variasjonen. For å lette tolkningen av de to faktorene, ble oblimin rotasjon benyttet. Oblimin rotasjon ble valgt da denne tillater at faktorene er korrelerte med hverandre. Vi vurderte derfor at denne type rotasjon var hensiktsmessig, fordi vi på forhånd forventet at analysen ville avdekke to faktorer (aggresjon og regelbrudd), og vi forventet at disse ville korrelere med hverandre. Tabell 1 viser mønster- og strukturkoeffisienter.

Tabell 1

Mønster- og strukturmatrise for prinsippal komponentanalyse med oblimin rotasjon i en tofaktorløyning for TSAB

Spørsmålsledd ³	Mønsterkoeffisient ¹		Strukturkoeffisient ²		Kommunalitet
	Aggresjon	Regelbrudd	Aggresjon	Regelbrudd	
Slått eller sparket noen	0,86	-0,11	0,81	0,22	0,67
Truet med å slå eller skade	0,82	0,02	0,83	0,34	0,68
Vært i slåsskamp	0,77	-0,01	0,76	0,28	0,58
Klort eller lugget noen	0,62	0,01	0,63	0,25	0,40
Med vilje ødelagt eller knust	0,54	0,18	0,61	0,38	0,40
Tatt penger fra noen i familien	-0,05	0,76	0,24	0,74	0,55
Skulket en eller to skoletimer	0,15	0,70	0,42	0,76	0,60
Lurt deg fra å betale på kino el.l.	-0,11	0,70	0,16	0,66	0,44
Tatt varer fra kjøpesenter el.l.	0,22	0,58	0,44	0,67	0,49

¹Faktorladninger som er større enn 0,50 er skrevet i **fet** skrift.

²Korrelasjoner mellom faktor og variabel som er større enn 0,50 er skrevet i **fet** skrift.

³Ordlyden i spørsmålsleddene er ikke fullstendig, se tabell 2 for fullstendig ordlyd.

Som vi ser av mønsterkoeffisientene i tabellen, hadde alle variablene sterke ladninger til kun en av faktorene, det vil si faktorladninger på over 0,50. Variablene la seg imidlertid ikke helt slik vi hadde forventet ut fra skalautviklernes inndeling etter aggresjon og regelbrudd. De variablene som ladet sterkest til faktor 1, hadde et aggressivt innhold, men inkluderte også den eneste variabelen som gikk på vandalisme («Med vilje ødelagt eller knust vindusruter, benker, postkasser, hageplanter eller lignende»). Vi hadde forventet at vandalismeledet skulle legge seg under faktor 2, fordi leddene under denne faktoren inkluderte regelbrytende, ikke-aggressive handlinger (stjeling og skoleskulk). Tidligere studier som har sett på atferdsvansker, varierer imidlertid med hensyn til hva de inkluderer av handlinger i aggresjon

og regelbrudd. Enkelte har inkludert vandalisme i aggresjon (Burt et al., 2011), mens andre har plassert det under regelbrudd eller sammen med andre regelbrytende atferder (Heaven, 1996; Tremblay, 2010). Vi valgte å fjerne vandalismeleddet, fordi vi ønsket en mer rendyrket faktor som kun gikk på mellommenneskelig aggresjon. Fra den forkortede TSAB på ti ledd, hadde vi nå åtte ledd igjen. Fire av leddene beskrev mellommenneskelig aggresjon, mens fire beskrev ikke-aggressive regelbrytende handlinger. Vi kalte faktorene aggresjon og regelbrudd. Disse to faktorene ble brukt som variabler i videre analyser.

Sumskårene for aggresjon og regelbrudd ble beregnet for bruk i videre analyser. Sumskåre på aggresjon ble beregnet ved å legge sammen skårene på de leddene som tilhørte denne variabelen, og det samme ble gjort for å beregne skåren på regelbrudd. Laveste mulige totalskåre var 0, og høyeste mulige skåre var 16. Dette gjaldt for både aggresjon og regelbrudd. Lav sumskåre på aggresjon eller regelbrudd indikerte at ungdommene hadde utført regelbrytende eller aggressive handlinger få ganger, mens en høy skåre indikerte at de hadde utført slike typer handlinger mange ganger.

Ingen har tidligere rapportert reliabiliteten for den forkortede versjonen av TSAB. Kjeldsen (2013) rapporterte imidlertid en god indre konsistens for den originale TSAB skalaen, ved måletidspunktene t5 og t6, med Cronbachs alpha på henholdsvis 0,69 og 0,77. I vår studie, med åtte ledd, var Cronbachs alpha 0,73 på den totale skalaen. Siden vi skulle dele atferdsvansker inn i aggresjon og regelbrudd, beregnet vi reliabiliteten på disse hver for seg. Verdien på Cronbachs alpha var 0,77 og 0,65 for henholdsvis aggresjon og regelbrudd. Pallant (2007) anbefaler at verdien på Cronbachs alpha er høyere enn 0,7, og Cronbachs alpha på regelbrudd var altså lavere enn dette. Den gjennomsnittlige korrelasjonen mellom leddene var imidlertid på 0,64, noe som indikerer at det er en sterk sammenheng mellom leddene under regelbrudd.

2.2.2 Personlighet

Personlighetstrekkene i femfaktormodellen ble operasjonalisert ved bruk av Big Five Inventory (BFI) (vedlegg 1). BFI består av 44 ledd, og innledes med «Jeg ser meg selv som en som...». Leddene er formulert som korte fraser som respondenten skal ta stilling til (eks. «Er pratsom»). Disse skal reflektere de fem personlighetstrekkene ekstroversjon (åtte ledd), medmenneskelighet (ni ledd), planmessighet (ni ledd), nevrotisme (åtte ledd) og åpenhet (ti

ledd). Det er syv svaralternativer, fra 1 som tilsvarer «Passer ikke» til 7 som tilsvarer «Passer helt». Det er altså fem underskalaer/personlighetstrekk i BFI. For videre analyser ble gjennomsnittsskårene på de fem personlighetstrekkene beregnet. Det ble gjort ved å legge sammen skårene på de leddene som tilhørte trekkene, og deretter dividere på antall ledd. Laveste mulige gjennomsnittsskåre var 1, og høyeste mulige skåre var 7. Lav skåre indikerer lavt nivå av trekket, mens høy skåre indikerer høyt nivå av trekket.

I følge John og kolleger (2008) har BFI gode psykometriske egenskaper, til tross for at det kun er mellom åtte og ti ledd per underskala. Når det gjelder reliabilitet, så har man i amerikanske og kanadiske utvalg funnet at Cronbachs alpha ligger på mellom 0,75 til 0,90 på de fem underskalaene. I den norske tilpasningen av BFI har det også blitt rapportert gode psykometriske egenskaper (Engvik & Føllesdal, 2005), og disse tilsvarer ganske godt med Cronbachs alpha som ble beregnet i vår studie. Verdiene på Cronbachs alpha i vår studie var som følger: 0,83 (ekstroversjon), 0,75 (medmenneskelighet), 0,82 (planmessighet), 0,81 (nevrotisme) og 0,75 (åpenhet). Med hensyn til validitet, korrelerer BFI godt med andre kjente instrumenter som måler trekkene i femfaktormodellen, som for eksempel NEO-FFI (The NEO Five-Factor Inventory) og TDA (Trait Descriptive Adjectives) (John et al., 2008). NEO-FFI er en kortversjon av den mer omfattende NEO-PI-R (The Revised NEO Personality Inventory) som måler personlighet på både domene- og fasettnivå (Costa & McCrae, 1995).

2.3 Etiske betraktninger

Datainnsamling i TOPP-studien ble godkjent av Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) og Datatilsynet, og de generelle retningslinjene for forskningsetikk har blitt fulgt (Kjeldsen, 2013). Ved t7, som vi bruker data fra, mottok deltakerne skriftlig informasjon om studien i posten sammen med selve spørreskjemaet. Informasjonen som ble gitt var at svarene deres forble konfidensielle, at de selv kunne velge hva de ville svare på, samt at de kunne trekke seg når som helst. I etterkant av datainnsamlingen til TOPP-studien fikk ungdommene en skriftlig rapport som oppsummerte hovedresultatene fra undersøkelsen på gruppenivå. Også i vår studie vil resultatene formidles på gruppenivå, og vi har ikke tilgang til personlig informasjon. De generelle retningslinjer for å sikre konfidensialitet har altså blitt fulgt.

2.4 Statistiske analyser

Alle analyser ble gjennomført for aggresjon og regelbrudd separat. Dette ble gjort for å undersøke sammenhengen mellom personlighet og disse to ulike typene atferdsvansker.

Når det gjelder deskriptiv statistikk, ble frekvenser beregnet for aggresjon og regelbrudd, mens gjennomsnitt og standardavvik ble beregnet for alle variablene i studien (både personlighetstrekk, aggresjon og regelbrudd).

For å få en oversikt over sammenhenger mellom personlighet og atferdsvansker, samt sammenhengen mellom aggresjon og regelbrudd, ble bivariate korrelasjonsanalyser (Pearson r) gjennomført, med tohalet signifikanstest.

For å undersøke sammenhengen mellom personlighetstrekk og atferdsvansker nærmere, ble regresjonsanalyser benyttet. I de første analysene undersøkte vi personlighetstrekkene enkeltvis, ved enkle regresjonsanalyser. Det gjeldende personlighetstrekket var uavhengig variabel, og atferdsvansker, det vil si aggresjon eller regelbrudd, var avhengig variabel.

Deretter ble multiple regresjonsanalyser gjennomført for å undersøke de samme sammenhengene mellom hvert enkelt personlighetstrekk og atferdsvansker, kontrollert for de andre personlighetstrekkene. I disse analysene var alle de fem personlighetstrekkene uavhengige variabler, og atferdsvansker var avhengig variabel. Alle regresjonsanalysene ble gjennomført for hele utvalget, og separat for gutter og jenter. I analysene gjort på hele utvalget ble det kontrollert for kjønn, ved å inkludere kjønn som uavhengig variabel.

En av forutsetningene for regresjonsanalyse er normalitet i de avhengige variablene. Skewness for de avhengige variablene aggresjon og regelbrudd var på henholdsvis 3,38 og 1,49. Kurtose var på 13,58 for aggresjon og 2,44 for regelbrudd. Kolmogorov-Smirnov var signifikant for begge ($p < 0,001$). Dette sammen med de høye verdiene på skewness og kurtose, indikerte at skårene på aggresjon og regelbrudd ikke var normalfordelt. På bakgrunn av dette ble begge de avhengige variablene transformert med logaritmisk transformasjon, før regresjonsanalysene ble gjennomført. Etter transformasjonen var skewness 1,79 for aggresjon og 0,19 for regelbrudd, kurtose var 2,22 for aggresjon og -1,13 for regelbrudd. Kolmogorov-Smirnov var fortsatt signifikant ($p < 0,001$), men siden skewness og kurtose endret seg såpass mye anså vi transformasjon som hensiktsmessig. Det var fortsatt ikke en perfekt

normalfordeling, men det var likevel betraktelig bedre enn slik fordelingen var i utgangspunktet.

Til slutt ble det gjennomført interaksjonsanalyser, i form av multiple regresjonsanalyser, for å teste om kjønnsforskjellene i regresjonsmodellene var signifikante. Kjønn, det gjeldende personlighetstrekket og et interaksjonsledd (kjønn * personlighetstrekket) var uavhengige variabler i interaksjonsanalysene. Aggresjon eller regelbrudd var avhengig variabel.

Alle analyser ble gjennomført med IBM Statistical Package for social sciences (SPSS), versjon 22.

3 Resultater

Hovedformålet i studien var å undersøke hvorvidt det var en sammenheng mellom personlighetstrekkene i femfaktormodellen og ulike typer atferdsvansker (aggresjon og regelbrudd) hos norske ungdommer. Dette ville videre gi et bilde på hvorvidt det var de samme eller ulike personlighetstrekk som var relatert til aggresjon kontra regelbrudd. Derneft ønsket vi å utforske om det var noen kjønnsforskjeller i slike sammenhenger.

3.1 Deskriptiv statistikk

Frekvenser av atferdsvansker presenteres i tabell 2. Gjennomsnitt, standardavvik og t-verdier (for kjønnsforskjeller) for personlighet og atferdsvansker vises i tabell 3.

Når det gjelder frekvensen av atferdsvansker i utvalget, ser vi av prosentandelene i tabell 2 at det var flest som rapporterte at de aldri hadde gjort aggressive eller regelbrytende handlinger. Ser man nærmere på prosentandelene for ungdommer som har angitt at de har gjort en handling et gitt antall ganger, er det en tendens til at prosentandelen synker når antall ganger øker (se for eksempel på leddet: «Tatt penger fra noen i familien din uten å ha lov»). Av de som oppgav å ha gjort noen av handlingene, hadde altså flertallet gjort den gitte handlingen få ganger. Skoleskulk og sniking var de enkelthandlingene som var mest prevalent i utvalget, mens det å ha deltatt i slåsskamp (jenter) og klort eller lugget noen (gutter) var minst prevalent. Videre av tabell 2 ser man en tendens til at regelbrudd rapporteres av en høyere prosentandel enn aggressive handlinger. Dette ser man også av gjennomsnittsverdiene for aggresjon og regelbrudd i tabell 3. T-tester ble gjennomført for å undersøke om kjønnsforskjellene i gjennomsnittet i atferdsvansker var signifikante. Ingen av kjønnsforskjellene var signifikante. Av tabell 3 ser man også at standardavvikene for både aggresjon og regelbrudd var ganske store, noe som tyder på at det er stor spredning i atferdsvansker.

Gjennomsnittsverdier og standardavvik for personlighetstrekk vises i tabell 3. T-tester ble også her gjennomført for å undersøke om kjønnsforskjeller var signifikante. Jentene skåret signifikant høyere enn guttene på nevrotisme, og dette var den eneste signifikante kjønnsforskjellen.

Tabell 2

Antall og prosentandel i utvalget som rapporterte de ulike handlingene i TSAB (The TOPP scale on antisocial behaviour)

	Gutter (n = 153)								Jenter (n = 219)								Hele utvalget (n = 372)							
	Aldri		1-3		4-10		Over 10		Aldri		1-3		4-10		Over 10		Aldri		1-3		4-10		Over 10	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Aggresjon																								
Klort eller lugget noen (ikke søsken)	144	94,7	8	5,3	0	0	0	0	193	88,1	20	9,2	3	1,4	3	1,4	337	90,8	28	7,6	3	0,8	3	0,8
Truet med å slå eller skade noen (ikke søsken)	116	75,8	34	22,2	2	1,3	1	0,7	195	89,4	20	9,1	3	1,4	0	0	311	83,8	54	14,6	5	1,3	1	0,3
Vært i slåsskamp på skolen eller andre steder	126	82,9	25	16,4	1	0,7	0	0	210	96,3	6	2,8	1	0,5	1	0,5	336	90,8	31	8,3	2	0,5	1	0,3
Slått eller sparket noen (ikke søsken)	124	81	24	15,7	2	1,3	3	2	190	86,8	24	10,9	3	1,4	2	0,9	314	84,4	48	12,9	5	1,3	5	1,3
Regelbrudd																								
Lurt deg fra å betale på kino, kafé, buss, tog e.l.	89	58,2	35	22,9	12	7,8	17	11,1	131	60,1	71	32,5	8	3,7	8	3,7	220	59,3	106	28,6	20	5,4	25	6,7
Tatt penger fra noen i familien din uten å ha lov	117	76,5	30	19,6	5	3,3	1	0,7	155	70,8	50	22,9	10	4,6	4	1,8	272	73,1	80	21,5	15	4	5	1,3
Tatt varer fra kjøpesenter, butikk eller kiosk uten å betale	131	85,6	18	11,7	2	1,3	2	1,3	196	89,5	18	8,2	3	1,4	2	0,9	327	87,9	36	9,7	5	1,3	4	1,1
Skulket en eller to skoletimer	82	53,9	51	33,6	11	7,2	8	5,3	102	46,8	85	39	18	8,3	13	6	184	49,7	136	36,8	29	7,8	21	5,7

Tabell 3

Gjennomsnitt, standardavvik og t-verdier for kjønnsforskjeller for atferdsvansker og personlighet

Variabler	Hele utvalget (<i>n</i> = 369)	Gutter (<i>n</i> = 152)	Jenter (<i>n</i> = 217)	<i>t</i>
	Gj.snitt (SD)	Gj.snitt (SD)	Gj.snitt (SD)	
<u>Atferdsvansker</u>				
Aggresjon	0,78 (1,82)	0,97 (1,86)	0,64 (1,78)	1,75
Regelbrudd	2,56 (2,89)	2,56 (2,95)	2,56 (2,86)	- 0,01
<u>Personlighetstrekk</u>				
Ekstroversjon	4,90 (1,03)	4,98 (1,03)	4,85 (1,03)	1,10
Medmenneskelighet	5,17 (0,84)	5,19 (0,75)	5,16 (0,89)	0,36
Planmessighet	4,57 (0,98)	4,50 (0,93)	4,62 (1,02)	- 1,18
Nevrotisisme	3,37 (1,06)	2,88 (0,98)	3,71 (0,99)	- 7,91*
Åpenhet	4,48 (0,93)	4,42 (0,97)	4,52 (0,89)	- 1,02

* $p < 0,001$

Tabell 4

Korrelasjonsmatrise for sammenhengen mellom personlighetstrekk, aggresjon og regelbrudd¹

Variabel	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Aggresjon	-	0,31**	0,02	- 0,30**	- 0,30**	0,28**	0,13
2. Regelbrudd	0,38**	-	0,08	- 0,39**	- 0,46**	0,22**	0,16*
3. Ekstroversjon	0,25**	0,14	-	0,17*	0,11	- 0,41**	0,31**
4. Medmenneskelighet	- 0,14	- 0,19*	0,37**	-	0,49**	- 0,41**	0,10
5. Planmessighet	- 0,23**	- 0,46**	0,08	0,43**	-	- 0,46**	- 0,02
6. Nevrotisisme	0,12	0,12	- 0,41**	- 0,49**	- 0,31**	-	0,03
7. Åpenhet	0,14	0,19*	0,37**	0,16	- 0,06	0,01	-

* $p < 0,05$ (tohalet), ** $p < 0,01$ (tohalet)

¹ Korrelasjonene for guttene er under diagonalen (venstre), og korrelasjonene for jentene er over diagonalen (høyre).

3.2 Korrelasjoner mellom variablene i studien

Korrelasjoner mellom alle variablene i studien vises separat for gutter og jenter i tabell 4. Som vi ser av tabellen var det signifikante korrelasjoner mellom flere av personlighetstrekkene og atferdsvansker, for begge kjønn. I tillegg var det en signifikant korrelasjon mellom aggresjon og regelbrudd. Det indikerer at de som rapporterte aggresjon også hadde en tendens til å rapportere regelbrudd.

3.3 Sammenhenger mellom personlighetstrekk og atferdsvansker

For å undersøke sammenhenger mellom personlighet og atferdsvansker videre, ble det gjennomført enkle og multiple regresjonsanalyser. Resultatene fra disse analysene vises i tabell 5-10. Analysene ble utført separat for aggresjon og regelbrudd, for å se hvorvidt det var de samme personlighetstrekkene som var relatert til disse to typer atferdsvansker. I tillegg ble analysene utført på hele utvalget, og for gutter og jenter separat.

3.3.1 Personlighet og aggresjon

Når det gjelder sammenhengene mellom hvert enkelt personlighetstrekk og aggresjon for hele utvalget, var det signifikante sammenhenger mellom alle personlighetstrekkene og aggresjon (tabell 5). Da vi inkluderte alle trekkene i samme modell, for å kontrollere for hverandre, var det fortsatt signifikante sammenhenger for alle trekk med unntak av åpenhet (tabell 6).

Ekstroversjon hadde den sterkeste sammenhengen med aggresjon, etterfulgt av nevrotisisme. Begge disse trekkene hadde en positiv sammenheng med aggresjon. Deretter hadde planmessighet, og dernest medmenneskelighet, negative sammenhenger med aggresjon. Totalt forklart variasjon i aggresjon som kunne forklares av modellen var 16,5 %.

I de enkle regresjonsanalysene som ble gjort separat for gutter og jenter (tabell 7 og 9), var det for begge kjønn en signifikant negativ sammenheng mellom planmessighet og aggresjon. For guttene var det også en positiv sammenheng for ekstroversjon. For jentene var det ikke en sammenheng mellom ekstroversjon og aggresjon, men medmenneskelighet var negativt relatert og nevrotisisme var positivt relatert til aggresjon. Da vi kontrollerte for alle personlighetstrekk i de multiple regresjonsmodellene, endret dette seg drastisk (tabell 8 og

10). For guttene var det kun en positiv sammenheng mellom ekstroversjon og aggresjon, og hos jentene var det bare en signifikant positiv sammenheng mellom nevrotisme og aggresjon. Total forklart variasjon i aggresjon som kunne forklares av modellen for guttene var 18,6 %. For jentene kunne modellen forklare 16,2 % av variasjonen i aggresjon.

Tabell 5

Hele utvalget: Multiple lineære regresjonsanalyser separat for hvert enkelt personlighetstrekk¹

	Multiple regresjonsanalyser ²							
	Aggresjon				Regelbrudd			
	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Ekstroversjon	0,030	0,119	2,232	0,026	0,035	0,105	1,950	0,052
Medmenneskelighet	- 0,071	- 0,225	- 4,396	<i>p</i> < 0,001	- 0,128	- 0,312	- 6,185	<i>p</i> < 0,001
Planmessighet	- 0,070	- 0,265	- 5,216	<i>p</i> < 0,001	- 0,159	- 0,458	- 9,697	<i>p</i> < 0,001
Nevrotisme	0,055	0,225	4,037	<i>p</i> < 0,001	0,062	0,194	3,444	<i>p</i> < 0,01
Åpenhet	0,037	0,132	2,532	0,012	0,064	0,174	3,336	<i>p</i> < 0,01

¹ Analysene er multiple fordi kjønn er inkludert som uavhengig variabel, i tillegg til det enkelte personlighetstrekk, for å kontrollere for kjønn.

² Sammenhenger som er signifikante er skrevet i **fet** skrift.

Tabell 6

Hele utvalget: Multiple lineære regresjonsanalyser, med alle personlighetstrekk i samme modell¹

	Multiple regresjonsanalyser ²							
	Aggresjon				Regelbrudd			
	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Ekstroversjon	0,060	0,233	3,878	<i>p</i> < 0,001	0,045	0,138	2,440	0,015
Medmenneskelighet	- 0,039	- 0,127	- 2,028	0,043	- 0,072	- 0,178	- 3,040	<i>p</i> < 0,01
Planmessighet	- 0,043	- 0,163	- 2,694	<i>p</i> < 0,01	- 0,130	- 0,376	- 6,598	<i>p</i> < 0,001
Nevrotisme	0,049	0,201	2,957	<i>p</i> < 0,01	0,004	0,013	0,203	0,839
Åpenhet	0,013	0,045	0,811	0,418	0,050	0,134	2,574	0,011

¹ Kjønn inkludert som uavhengig variabel for å kontrollere for kjønn.

² Sammenhenger som er signifikante er skrevet i **fet** skrift.

Tabell 7

Gutter: Enkle lineære regresjonsanalyser, med personlighetstrekk som uavhengige variabler og atferdsvansker som avhengige variabler

Enkle regresjonsanalyser ¹								
	Aggresjon				Regelbrudd			
	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Ekstroversjon	0,070	0,249	3.014	<i>p</i> < 0,01	0,048	0,141	1,671	0,097
Medmenneskelighet	- 0,051	- 0,135	- 1.635	0,104	- 0,085	- 0,189	- 2,303	0,023
Planmessighet	- 0,069	- 0,229	- 2.859	<i>p</i> < 0,01	- 0,168	- 0,461	- 6,337	<i>p</i> < 0,001
Nevrotisisme	0,034	0,117	1.423	0,157	0,040	0,115	1,399	0,164
Åpenhet	0,040	0,137	1.660	0,099	0,068	0,193	2,373	0,019

¹ Sammenhenger som er signifikante er skrevet i **fet** skrift.

Tabell 8

Gutter: Multiple lineære regresjonsanalyser, med personlighetstrekk som uavhengige variabler og atferdsvansker som avhengige variabler

Multiple regresjonsanalyser ¹								
	Aggresjon				Regelbrudd			
	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Ekstroversjon	0,116	0,412	4,141	<i>p</i> < 0,001	0,055	0,166	1,758	0,081
Medmenneskelighet	- 0,052	- 0,141	- 1,354	0,178	- 0,041	- 0,093	- 0,939	0,349
Planmessighet	- 0,055	- 0,177	- 1,910	0,058	- 0,153	- 0,417	- 4,722	<i>p</i> < 0,001
Nevrotisisme	0,048	0,167	1,682	0,095	0,008	0,023	0,243	0,808
Åpenhet	- 0,009	- 0,030	- 0,330	0,742	0,044	0,122	1,417	0,159

¹ Sammenhenger som er signifikante er skrevet i **fet** skrift.

Tabell 9

Jenter: Enkle lineære regresjonsanalyser, med personlighetstrekk som uavhengige variabler og atferdsvansker som avhengige variabler

Enkle regresjonsanalyser ¹								
	Aggresjon				Regelbrudd			
	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Ekstroversjon	0,004	0,018	0,261	0,794	0,026	0,080	1,147	0,253
Medmenneskelighet	- 0,081	- 0,295	- 4,482	<i>p</i> < 0,001	- 0,148	- 0,385	- 6,043	<i>p</i> < 0,001
Planmessighet	- 0,071	- 0,300	- 4,520	<i>p</i> < 0,001	- 0,153	- 0,455	- 7,339	<i>p</i> < 0,001
Nevrotisme	0,070	0,283	4,292	<i>p</i> < 0,001	0,077	0,223	3,321	<i>p</i> < 0,01
Åpenhet	0,035	0,129	1,900	0,059	0,061	0,160	2,355	0,019

¹ Sammenhenger som er signifikante er skrevet i **fet** skrift.

Tabell 10

Jenter: Multiple lineære regresjonsanalyser, med personlighetstrekk som uavhengige variabler og atferdsvansker som avhengige variabler

Multiple regresjonsanalyser ¹								
	Aggresjon				Regelbrudd			
	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Ekstroversjon	0,028	0,121	1,586	0,114	0,038	0,116	1,616	0,108
Medmenneskelighet	-0,041	-0,151	-1,895	0,060	-0,088	-0,231	-3,123	<i>p</i> < 0,01
Planmessighet	-0,035	-0,146	-1,811	0,072	-0,114	-0,341	-4,526	<i>p</i> < 0,001
Nevrotisme	0,051	0,210	2,506	0,013	0,005	0,015	0,191	0,849
Åpenhet	0,024	0,087	1,249	0,213	0,051	0,132	2,016	0,045

¹ Sammenhenger som er signifikante er skrevet i **fet** skrift.

3.3.2 Personlighet og regelbrudd

Da vi undersøkte sammenhengen mellom hvert personlighetstrekk og regelbrudd, var det for hele utvalget signifikante sammenhenger for alle personlighetstrekk, med unntak av ekstroversjon (tabell 5). Vi inkluderte så alle personlighetstrekkene i samme modell for å kunne la dem kontrollere for hverandre (tabell 6), og fant da at det var signifikante sammenhenger mellom alle personlighetstrekkene og regelbrudd, med unntak av

nevrotisisme. Planmessighet hadde da den sterkeste sammenhengen med regelbrudd. Denne sammenhengen var negativ. Dernest hadde medmenneskelighet en negativ sammenheng med regelbrudd, etterfulgt av positive sammenhenger for ekstroversjon og åpenhet. Total forklart variasjon i regelbrudd som kunne forklares av modellen var 26,4 %.

I de separate regresjonsanalysene for gutter og jenter var det ingen sammenheng mellom ekstroversjon og regelbrudd i de enkle modellene for begge kjønn. For guttene hadde regelbrudd en negativ sammenheng med planmessighet og medmenneskelighet, og en positiv sammenheng med åpenhet (tabell 7). Dette var likt for jentene, men hos jentene var det i tillegg en positiv sammenheng mellom nevrotisisme og regelbrudd (tabell 9). For å undersøke om det ble noen endringer i disse sammenhengene ved å kontrollere for de øvrige personlighetstrekkene, ble multiple regresjonsanalyser gjennomført med alle trekk i samme modell (tabell 8 og 10). I likhet med regresjonsmodellen for hele utvalget hadde planmessighet den sterkeste sammenhengen med regelbrudd i de multiple modellene for begge kjønn, og denne sammenhengen var negativ. Dette var den eneste signifikante sammenhengen for guttene. For jentene hadde regelbrudd i tillegg en negativ sammenheng med medmenneskelighet, etterfulgt av en positiv sammenheng med åpenhet. Total forklart variasjon i regelbrudd som kunne forklares av modellen var 25,7 % for guttene og 27,4 % for jentene.

3.3.3 Personlighetstrekk relatert til aggresjon kontra regelbrudd

I regresjonsanalysene for hele utvalget, hvor hvert enkelt personlighetstrekk ble undersøkt i relasjon til atferdsvansker, var det kun én forskjell i hvilke personlighetstrekk som var relatert til aggresjon kontra regelbrudd (tabell 5). Alle personlighetstrekkene var relatert til både aggresjon og regelbrudd, med unntak av ekstroversjon som bare var relatert til aggresjon. I den multiple modellen som inkluderte alle personlighetstrekkene samtidig, var det også ganske likt hvilke trekk som var relatert til aggresjon og regelbrudd (tabell 6). Planmessighet og medmenneskelighet hadde negative sammenhenger med både aggresjon og regelbrudd, og ekstroversjon var positivt relatert til begge. For aggresjon var det imidlertid ekstroversjon som var sterkest relatert til denne type atferdsvansker, mens planmessighet var det trekket som var sterkest relatert til regelbrudd. Videre var det en positiv sammenheng mellom nevrotisisme og aggresjon, men ingen sammenheng mellom nevrotisisme og regelbrudd. Åpenhet hadde derimot en positiv sammenheng med regelbrudd, men ikke med aggresjon.

Når vi undersøkte sammenhengene for gutter og jenter hver for seg i de enkle regresjonsanalysene (tabell 7 og 9), var det innad hvert kjønn enkelte likheter og forskjeller i hvilke trekk som var relatert til aggresjon og regelbrudd. For guttene hadde aggresjon en sammenheng med planmessighet og ekstroversjon, mens regelbrudd hadde en sammenheng med planmessighet, medmenneskelighet og åpenhet. Sammenfattet var forskjellen mellom de to typene atferdsvansker at ekstroversjon kun var relatert til aggresjon, mens åpenhet og medmenneskelighet bare var relatert til regelbrudd. Når det gjelder jentene hadde aggresjon en sammenheng med planmessighet, medmenneskelighet og nevrotisme. Regelbrudd var relatert til planmessighet, medmenneskelighet, nevrotisme og åpenhet. For jentene var det altså likt hvilke trekk som var relatert til aggresjon og regelbrudd, med unntak av åpenhet som kun var relatert til regelbrudd.

I de multiple regresjonsanalysene, for gutter og jenter separat, var det tydeligere forskjeller i hvilke personlighetstrekk som var relatert til aggresjon kontra regelbrudd (tabell 8 og 10). For begge kjønn var det planmessighet som hadde den sterkeste sammenhengen med regelbrudd, men dette trekket hadde ingen sammenheng med aggresjon. For guttene var planmessighet det eneste trekket som hadde sammenheng med regelbrudd, mens ekstroversjon var det eneste trekket som hadde sammenheng med aggresjon. For jentene hadde medmenneskelighet og åpenhet sammenheng med regelbrudd, i tillegg til planmessighet. Ingen av disse trekkene var relatert til aggresjon. Nevrotisme var det eneste personlighetstrekket som hadde sammenheng med aggresjon for jentene. Oppsummert var det altså noen likheter og noen forskjeller i hvilke trekk som var relatert til aggresjon og regelbrudd, og disse forskjellene var tydeligst i de multiple regresjonsanalysene.

3.3.4 Kjønnsforskjeller

Siden det var enkelte forskjeller i hvilke personlighetstrekk som var relatert til aggresjon og regelbrudd for gutter og jenter, ble det gjennomført interaksjonsanalyser for å undersøke om kjønnsforskjellene var signifikante. Det ble gjennomført interaksjonsanalyser for hvert personlighetstrekk, det vil si med personlighetstrekket, kjønn og et interaksjonsledd (kjønn * personlighetstrekket) som uavhengige variabler. Aggresjon/regelbrudd var avhengig variabel. Interaksjonsanalysene viste at det kun var én signifikant kjønnsforskjell. Dette var for sammenhengen mellom ekstroversjon og aggresjon ($p < 0,05$). For guttene var det en positiv sammenheng mellom ekstroversjon og aggresjon, mens ekstroversjon ikke var relatert til

aggresjon for jentene. Vi inkluderte da de andre personlighetstrekkene i analysen i tillegg, og det viste seg da at denne kjønnsforskjellen holdt seg selv når vi kontrollerte for de øvrige personlighetstrekkene ($p < 0,01$).

4 Diskusjon

4.1 Oppsummering av funn

Siktemålet med studien var å undersøke om det var en sammenheng mellom personlighet og atferdsvansker hos norske ungdommer, samt om det var kjønnsforskjeller i slike sammenhenger. Vi ville også utforske hvorvidt det var de samme eller ulike personlighetstrekk som hadde sammenheng med de to typene atferdsvansker, det vil si aggresjon og regelbrudd. Vi vil nå gjenta hovedfunnene fra studien, og retningen av sammenhengene angis i parenteser med et plusstegn (positiv sammenheng) eller et minustegn (negativ sammenheng).

For guttene hadde aggresjon en sammenheng med ekstroversjon (+) og planmessighet (-) i de enkle regresjonsanalysene. I den multiple analysen var det kun ekstroversjon (+) som fortsatt hadde en sammenheng med aggresjon. Regelbrudd hadde en sammenheng med planmessighet (-), åpenhet (+) og medmenneskelighet (-) i de enkle regresjonsanalysene. Det var bare planmessighet (-) som hadde en sammenheng med regelbrudd i den multiple analysen. For jentene var aggresjon relatert til planmessighet (-), medmenneskelighet (-) og nevrotisme (+) i de enkle regresjonsanalysene. Det var bare nevrotisme som hadde en sammenheng i den multiple analysen. Videre hadde regelbrudd en sammenheng med planmessighet (-), medmenneskelighet (-), nevrotisme (+) og åpenhet i de enkle regresjonsanalysene for jentene. I den multiple analysen hadde regelbrudd en sammenheng med planmessighet (-), medmenneskelighet (-) og åpenhet (+). Vi fant kun en signifikant kjønnsforskjell for sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker. Ekstroversjon hadde en positiv sammenheng med aggresjon for guttene, men ingen sammenheng med aggresjon for jentene. Når det gjelder likheter og forskjeller i hvilke trekk som var relatert til aggresjon kontra regelbrudd, var det særlig tre trekk som skilte seg ut. Planmessighet var relatert til både aggresjon og regelbrudd (gutter og jenter). Ekstroversjon hadde en sammenheng med aggresjon, men ikke med regelbrudd (gutter). Åpenhet var relatert til regelbrudd, men ikke til aggresjon (gutter og jenter).

I det følgende vil vi diskutere de viktigste funnene opp mot egne forskningshypoteser og tidligere forskning. Funn fra regresjonsanalysene som er gjort for gutter og jenter vil bli vektlagt, fordi vi var særlig interesserte i å se på sammenhengene for gutter og jenter hver for seg. Det er fordi få tidligere studier har undersøkt hvordan personlighetstrekk henger sammen med atferdsvansker for gutter og jenter separat. I denne studien har vi sett på sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker på kun ett tidspunkt, og kan derfor ikke si noe om kausalitet. Vi vil likevel drøfte noen mulige tolkninger og mekanismer for sammenhengene vi har funnet, for å sette våre funn inn i en større teoretisk sammenheng. Dette vil vi blant annet gjøre med utgangspunkt i de modellene som ble beskrevet i innledningen, det vil si direkte effekt modellen, den patoplastiske modellen, transaksjonsmodellen og spektrummodellen (Morizot, 2015; Tackett, 2006; Widiger & Smith, 2008). Til slutt vil vi trekke frem styrker og begrensninger ved studien, implikasjoner av våre funn og anbefalinger for videre forskning.

4.2 Personlighet og atferdsvansker

4.2.1 Aggresjon

Ekstroversjon

Vi fant en positiv sammenheng mellom ekstroversjon og aggresjon hos guttene. Dette gjaldt både i den enkle og multiple regresjonsanalysen, som indikerer at dette var et stabilt funn for guttene. Vår hypotese var at ekstroversjon ikke ville ha en sammenheng med aggresjon, fordi de fleste tidligere studier med ungdom har konkludert med dette (Gleason et al., 2004; Heaven, 1996; Pursell et al., 2008; Sharpe & Desai, 2001). Metaanalysen til Jones og kolleger (2011), som inkluderte ulike aldersgrupper, indikerte imidlertid at ekstroversjon hadde en positiv sammenheng med aggresjon, men effektstørrelsene var små. Det er derfor interessant at vi har funnet en sammenheng for guttene i denne studien. Hva kan være mulige forklaringer på dette? Ekstroversjonstrekket i BFI inkluderer blant annet utadvendthet og sosiabilitet. En mulig tolkning av vårt funn er at gutter som skårer høyt på ekstroversjon har lettere for å utagere fysisk enn introverte gutter, fordi dette tiltrekker oppmerksomhet. Ashton, Lee og Paunonen (2002) argumenterer for at kjernen ved ekstroversjonstrekket er en tendens til å opptre på en måte som tiltrekker sosial oppmerksomhet. For eksempel vil en slåsskamp på skolen kunne føre til mye oppmerksomhet fra andre, noe en ekstrovert gutt kanskje liker.

Spenningsøking er et annet kjennetegn ved ekstroversjon (Costa & McCrae, 1995), men dette aspektet favnes ikke i BFI (Benet-Martínez & John, 1998). I studier som har undersøkt sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker på fasettnivå, har man funnet at det særlig er fasetten spenningsøking under ekstroversjon som har sammenheng med atferdsvansker (Heaven, 1996; Le Corff & Toupin, 2009). Det var derfor et noe overraskende funn at vi fant en sammenheng mellom ekstroversjon og aggresjon hos guttene, da BFI ikke inkluderer spenningsøking. Sammenhengen mellom ekstroversjon og aggresjon i vår studie kan kanskje skyldes at de som skårer høyt på ekstroversjon på BFI potensielt ville skåret høyt på spenningsøking i andre instrumenter som inkluderer dette, for eksempel NEO-PI-R. Hvis det er tilfelle, kan det hende at sammenhengen mellom ekstroversjon og aggresjon hos guttene kan forklares ved at spenningsøkende gutter får noe av spenningen de er ute etter, ved for eksempel å delta i slåsskamp.

Nevrotisisme

Hos jentene fant vi en positiv sammenheng mellom nevrotisisme og aggresjon. Dette var et robust funn da vi fant det både i den enkle og multiple regresjonsanalysen. På forhånd forventet vi at nevrotisisme ville være relatert til aggresjon, på bakgrunn av at flere har rapportert en slik sammenheng i ungdomsutvalg (Heaven, 1996; Pursell et al., 2008; Sharpe og Desai, 2001). En måte å forstå en positiv sammenheng, kan være måten man tolker mellommenneskelige situasjoner på. I følge Caspi og kolleger (1994) har personer som skårer høyt på trekket nevrotisisme, lett for å tolke andres handlinger på en negativ og truende måte. Slike fortolkninger kan føre til at personen har en tendens til å oppleve negative emosjoner som sinne og frustrasjon. Det kan tenkes at dette igjen får utløp gjennom aggressive handlinger som å true andre eller utagere fysisk. Et annet aspekt ved det å tolke andres handlinger på en fiendtlig måte, er at dette til slutt kan utløse negative reaksjoner fra omgivelsene som personen i utgangspunktet fryktet, og på den måten blir en selvoppfyllende profeti.

Planmessighet

I de enkle regresjonsanalysene fant vi en negativ sammenheng mellom aggresjon og planmessighet. Funnet gjaldt for begge kjønn. Sammenhengene var ikke lenger signifikante i de multiple regresjonsanalysene, men dette kan potensielt skyldes lav statistisk styrke på

grunn av lite utvalg. Særlig for guttene var utvalget lite, og av tabell 8 ser man at p-verdien så vidt overskrider signifikansnivået på 0,05. Vi hadde på forhånd forventet en negativ sammenheng mellom aggresjon og planmessighet. Forskingen på ungdom er sprikende når det gjelder denne sammenhengen, men Pursell og kolleger (2008) fant dette i ungdomsutvalg. I tillegg fant Jones og kolleger (2011) sammenhengen i sin metaanalyse. Evne til konsekvenstenkning kan være en mulig tolkning av at vi i de enkle analysene fant en sammenheng mellom planmessighet og aggresjon. Individuer som er lave på planmessighet er ofte dårligere til å se konsekvenser av sine handlinger (John et al., 2008). I en negativ mellommenneskelig situasjon kan det tenkes at ungdommer som er dårlige på konsekvenstenkning, også vil slite med å se alternative løsninger som vil føre til ulike konsekvenser. Slike ungdommer tyr da kanskje lettere til vold eller trusler om dette, fordi dette er det eneste løsningsalternativet de evner å se i øyeblikket. En slik tolkning er i tråd med direkte effekt modellen, hvor man tenker at personlighet kommer forut for atferdsvansker. Videre kan det tenkes at dette fører til uheldige transaksjoner mellom ungdommen og omgivelsene. Aggresjon kan for eksempel både utløse negative reaksjoner fra andre, og føre til at vedkommende velger ungdomsmiljøer hvor vold er en akseptert problemløsningsstrategi. Det kan også tenkes at ungdommer med aggresjonsproblemer bor i hjem hvor også foreldrene bruker vold, slik at de stadig går inn i uheldige samspill med aggressive foreldre. Dette kan ytterligere forsterke tendensen til bruk av aggresjon og dårlig konsekvenstenkning.

Medmenneskelighet

Vi forventet at aggresjon ville være negativt relatert til medmenneskelighet. Dette fant vi for jentene, men ikke for guttene, i de enkle regresjonsanalysene. Sammenhengen falt bort i de multiple analysene, hvor p-verdien (0,060) så vidt gikk over et signifikansnivå på 0,05 (tabell 10). I tidligere forskning er det et robust funn at medmenneskelighet henger negativt sammen med aggresjon (Gleason et al., 2004; Heaven, 1996; Jones et al., 2011; Pursell et al., 2008; Sharpe & Desai, 2001). Det kan være flere mulige forklaringer på hvorfor vi fant en sammenheng mellom medmenneskelighet og aggresjon for jentene. Medmenneskelighet omhandler omtanke for andre (John et al., 2008), noe som antakelig vil hindre medmenneskelige ungdommer fra å skade andre. Hvis man skal anvende en transaksjonsmodell for å tolke sammenhengen, kan det tenkes at lite medmenneskelige

aggressive ungdommer blir avvist av jevnaldrende, fordi de blir oppfattet som lite empatiske og uforutsigbare. Disse vil kanskje velge venner som også er lave på medmenneskelighet, fordi de fungerer bedre sammen med likesinnede ungdommer. Dette kan igjen føre til at nivået på medmenneskelighetstrekket opprettholdes, som igjen opprettholder aggressive tendenser. En annen mulig forklaring på sammenhengen mellom medmenneskelighet og aggresjon kan være måten man tolker situasjoner på. Coie og Dodge (1998) argumenterer for at mennesker som skårer lavt på medmenneskelighet ofte tolker tvetydige situasjoner som fiendtlige. Et mulig scenario er at en ungdom som skårer lavt på medmenneskelighet feiltolker en situasjon som fiendtlig, og siden vedkommende har lite omtanke for andre, responderer hun med aggresjon. Ut fra en spektrummodell ville man imidlertid kunne forklare sammenhengen mellom medmenneskelighet og aggresjon med at de ligger på samme spektrum, heller enn å være ulike konstrukter. I en slik forståelsesramme ville man eksempelvis kunne forklare den observerte sammenhengen mellom aggresjon og medmenneskelighet med at aggresjon er et uttrykk for at man ligger på det ene ytterpunktet av medmenneskelighet. En sammenheng vil da heller skyldes overlappende konstrukter, heller enn en reel sammenheng (Frick, 2004). Det er da også flere som har uttrykt bekymring med tanke på potensielle overlapp mellom ledd som måler personlighet og atferdsvansker (Frick, 2004; Morizot, 2015). I denne studien er det også spesielt ett av leddene for medmenneskelighet, «Starter krangler med andre», som potensielt overlapper med aggresjon.

4.2.2 Regelbrudd

Planmessighet

Som forventet hadde planmessighet en negativ sammenheng med regelbrudd. Dette gjaldt for begge kjønn. Sammenhengen holdt seg stabil fra de enkle til de multiple regresjonsanalysene for både gutter og jenter. Planmessighet var det personlighetstrekket som hadde sterkest sammenheng med regelbrudd. Funnene sammenfaller med tidligere forskning som indikerer at planmessighet har en sammenheng med regelbrudd (Heaven, 1996; Jones et al., 2011; Pursell et al., 2008; Torrente & Vazsonyi, 2012). I vår skala for atferdsvansker har vi fanget opp regelbrytende atferd som innebefatter skulking, sniking og stjeling. Personer som skårer lavt på planmessighet styres mer av umiddelbar belønning, og har dårligere evne til å se langsiktige konsekvenser av sin atferd (John et al., 2008). For eksempel kan det tenkes at

ungdom som skårer lavt på planmessighet, ser den kortvarige gevinsten av å slippe en kjedelig skoletime, uten å tenke over de mer langsiktige konsekvensene dette har for en fremtidig eksamen.

Medmenneskelighet

Vi forventet å finne en negativ sammenheng mellom medmenneskelighet og regelbrudd. For jentene fant vi dette både i den enkle og multiple regresjonsanalysen. Når det gjelder guttene, fant vi en negativ sammenheng i den enkle regresjonsanalysen, men ikke når vi kontrollerte for andre personlighetstrekk i den multiple analysen. I likhet med denne studien, har man også i tidligere forskning sett at regelbrudd er negativt relatert til medmenneskelighet (Heaven, 1996; Jones et al., 2011; Pursell et al., 2008; Torrente & Vazsonyi, 2012). Medmenneskelige individer kjennetegnes av tillitt og omtanke for andre, føyelighet og medgjørighet (John et al., 2008). En tolkning av vårt funn er at ungdom som lett føyer seg etter andre og er mer medgjørlike, har vanskeligere for å bryte regler. Alle regelbruddene som er inkludert i vår studie (skulking, sniking og stjeling) er handlinger som på en eller annen måte involverer andre mennesker. For eksempel innebærer skulking at man ikke føyer seg etter det læreren ønsker. Ungdom som er lave på medmenneskelighet, og dermed ikke er like opptatt av å føye seg etter andre, vil dermed være mer tilbøyelige til å bryte regler. En annen mulig tolkning av sammenhengen mellom medmenneskelighet og regelbrudd, er at føyelilighet og medgjørighet gjør at medmenneskelige personer er mer opptatt av å bli likt av andre. Ønsket om å bli likt hindrer muligens medmenneskelige ungdommer fra å bryte regler fordi slike handlinger kan føre til at de blir mislikt. I eksempelet med skulking kan det tenkes at ungdom som skårer høyt på medmenneskelighet, også er redde for å bli mislikt av læreren hvis de ikke møter opp på skolen.

Åpenhet

Vi fant en positiv sammenheng mellom åpenhet og regelbrudd hos begge kjønn. Hos jentene var dette et robust funn, da sammenhengen holdt seg fra den enkle til den multiple regresjonsanalysen. For guttene fant vi sammenhengen i den enkle, men ikke i den multiple regresjonsanalysen. På forhånd forventet vi ingen sammenheng mellom åpenhet og regelbrudd, i tråd med tidligere forskning som indikerer at dette trekket ikke er relatert til regelbrudd verken for voksne eller ungdom (Heaven, 1996; Jones et al., 2011; Torrente &

Vazsonyi, 2012). Vårt funn er derfor blant unntakene (Pursell et al., 2008). Hva kan være mulige forklaringer på at vi fant denne sammenhengen i vår studie, i motsetning til andre studier? For det første, som presisert tidligere, er det få studier som skiller regelbrudd fra aggresjon når de undersøker atferdsvansker i sammenheng med personlighetstrekk. De få studiene vi sammenligner vårt funn opp mot, danner derfor et tynt sammenligningsgrunnlag. For det andre kan noe av forklaringen ligge i operasjonaliseringen av regelbrudd i de ulike studiene. I denne studien operasjonaliseres regelbrudd som skulking, sniking og stjeling, og er forholdsvis mindre alvorlige regelbrudd. Det varierer imidlertid i tidligere studier om det er alvorlige eller milde regelbrudd som studeres. Det kan derfor tenkes at forskjeller i operasjonaliseringen av regelbrudd gjør at vi finner noe annet enn andre studier.

Når det gjelder sammenhengen mellom åpenhet og regelbrudd slik det er operasjonalisert i denne studien, kan sammenhengen tolkes på ulike måter. Personer som skårer høyt på åpenhet kan beskrives som nysgjerrige og utforskende (McCrae & Costa, 2013). De er åpne for nye inntrykk og erfaringer (John et al., 2008). Ehrler og kolleger (1999) argumenterer for at det utforskende aspektet ved åpenhetstrekket gjør at åpne personer er villige til å stille spørsmål ved autoriteter og gjeldende lover og regler. Dette kan føre til at de gjør ulike ting som ikke er sosialt akseptert. En mulig tolkning av vårt funn er at ungdom med høy åpenhet derfor har lavere terskel for å bryte regler. Regelbruddene som brukes i vår studie (sniking, skulking og stjeling) kan dessuten bryte med forventningene til ulike autoritetspersoner i ungdommens miljø, som for eksempel lærere og foreldre.

Nevrotisisme

Når det gjelder sammenhengen mellom nevrotisisme og regelbrudd, fant vi en positiv sammenheng for jentene. Dette var i den enkle regresjonsanalysen. Sammenhengen forsvant imidlertid da vi kontrollerte for de øvrige trekkene i den multiple analysen. På forhånd hadde vi ikke forventet noen sammenheng mellom regelbrudd og nevrotisisme. Hvordan kan man forstå sammenhengen som ble funnet i denne studien? ter Laak og kolleger (2003) argumenterer for at nevrotiske personer ikke vil ta initiativet til å gjøre ulovlige handlinger selv, men likevel kan henge seg på andre som bryter regler. Det kan tenkes at jentene i utvalget som skårer høyt på nevrotisisme sliter med å si nei dersom de blir dratt inn i situasjoner hvor andre oppfordrer dem til å bryte regler. Likevel kan det ikke sies at sammenhengen mellom nevrotisisme og regelbrudd var robust i denne studien, da

sammenhengen forsvant i den multiple analysen, samt at p-verdien da var relativt høy (se tabell 10).

4.2.3 Personlighetstrekk relatert til aggresjon kontra regelbrudd

Vi var også interesserte i hvorvidt det var de samme eller ulike personlighetstrekk som hadde sammenheng med aggresjon og regelbrudd. I det følgende vil vi trekke frem de likhetene og forskjellene vi fant i studien. Deretter vil vi kort drøfte hvordan forskjellene kan forstås.

Vi forventet at medmenneskelighet og planmessighet ville være relatert til både aggresjon og regelbrudd. Dette fant vi i de fleste analyser.

For guttene fant vi at ekstroversjon hadde en sammenheng med aggresjon, men ikke med regelbrudd. Hva kan være mulige årsaker til dette? Som tidligere nevnt kan behovet for sosial oppmerksomhet ved ekstroversjon være noe av forklaringen på at ekstroversjon var positivt relatert til aggresjon for guttene. Dette behovet for sosial oppmerksomhet dekkes muligens ikke gjennom regelbruddene i denne studien (skulking, sniking og stjeling). For eksempel kan det å bli oppdaget uten billett på bussen, eller å få kjeft av læreren på grunn av skoleskulk, oppleves mer som en ydmykelse enn som en etterlengtet sosial oppmerksomhet.

Spenningssøking er et annet aspekt ved ekstroversjon som kan være relevant, og kan eventuelt forklare hvorfor ekstroversjon har en sammenheng med aggresjon, men ikke regelbrudd.

Aggressive handlinger mot andre gir kanskje mer spenning enn for eksempel å skulke skolen.

Åpenhet var kun relatert til regelbrudd og ikke aggresjon. Dette gjaldt for begge kjønn. Som tidligere nevnt kan åpenhetstrekket blant annet handle om hvorvidt man oppjonerer mot autoriteter, lover og regler (Ehrler et al., 1999). Regelbruddene i denne studien involverer antakelig autoriteter i større grad enn de aggressive handlingene. Regelbruddene bryter alle med lover og regler på ett eller annet nivå. De aggressive handlingene i studien, derimot, omhandler ikke regler og autoriteter på samme måte. For eksempel virker det mer rimelig at en slåsskamp involverer andre ungdom, og ikke voksne autoriteter. Mangel på hensyn til autoriteter kan være en mulig forklaring på hvorfor åpenhet har en sammenheng med regelbrudd og ikke aggresjon. I tillegg kan det hende at det å være åpen for nye erfaringer er mer aktuelt for regelbrytende handlinger enn det å utagere fysisk.

Når det gjelder nevrotisisme, forventet vi at dette ville være relatert til aggresjon men ikke regelbrudd. Denne hypotesen ble delvis støttet. Vi fant at nevrotisisme var relatert til atferdsvansker for jentene. I de enkle regresjonsanalysene, var det relatert til både aggresjon og regelbrudd. I den multiple analysen ble betaverdien kraftig redusert for sammenhengen mellom nevrotisisme og regelbrudd, og var ikke lenger signifikant (se tabell 10). Ser man både de enkle og de multiple analysene under ett, var altså nevrotisisme mer robust relatert til aggresjon enn regelbrudd. Som tidligere nevnt kan denne sammenhengen kanskje forstås ut fra at nevrotiske individer har en større tendens til å tolke andres tvetydige handlinger på en negativ måte, som igjen gjør dem mer tilbøyelige til å reagere med aggresjon (Caspi et al., 1994). Det er muligens mindre rom for mellommenneskelig tolkning i de situasjonene som inkluderer regelbrudd kontra aggressive handlinger, ut fra handlingene som måles i denne studien. For eksempel inkluderer regelbrudd det å snike på bussen, og en slik situasjon byr ikke til mellommenneskelig tolkning på samme måte som forløpere for en slåsskamp. Vi tror derfor at nevrotisisme er mer relatert til aggresjon, fordi mellommenneskelig tolkning er mer relevant ved denne type atferd.

Som vi ser, er det noen forskjeller i hvilke trekk som henger sammen med aggresjon versus regelbrudd. Ut fra direkte effekt modellen ville man tenke at forskjellene skyldes at ulike trekk er årsak til ulike typer atferdsvansker. Skal man forstå dette ut fra en patoplastisk modell, ville man i tillegg tenke at personlighetstrekk påvirker hvordan atferdsvansker kommer til uttrykk. I en slik forståelse kunne man tenke at høye nivåer av ekstroversjon og nevrotisisme gjør at atferdsvansker kommer til uttrykk som aggresjon. Åpenhet ville påvirke atferdsvansker i retning regelbrudd. I tillegg ville man ut fra en patoplastisk forståelse kunne tenke at personlighetstrekkene kan påvirke frekvens og alvorlighetsgraden av atferdsvanskene når de allerede har inntruffet. For eksempel kan det tenkes at høye nivåer på nevrotisisme gjør at man oftere reagerer aggressivt når man først har begynt å utøve aggresjon. Hvis man til stadighet involverer seg i fysisk mellommenneskelig aggresjon, vil et høyt nivå på nevrotisisme kunne gjøre at aggresjonen øker ytterligere fordi man stadig er nervøs og følelsesmessig ustabil som gjør at man lettere tyr til vold.

4.2.4 Kjønnforskjeller

Da vi undersøkte kjønnforskjeller i sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker, var det kun kjønnforskjellen i sammenhengen mellom ekstroversjon og aggresjon som var

signifikant. Det var som sagt en positiv signifikant sammenheng mellom ekstroversjon og aggresjon for guttene, men ingen sammenheng for jentene. Vi hadde imidlertid ingen hypoteser hva gjelder kjønnsforskjeller på forhånd. Det er få studier som har sett på sammenhengen for gutter og jenter atskilt, og enda færre har sett på kjønnsforskjeller i sammenhengen mellom personlighetstrekkene i femfaktormodellen og ulike typer atferdsvansker (aggresjon og regelbrudd). Hva kan så denne ene signifikante kjønnsforskjellen skyldes? Hvorfor har ekstroversjon en sammenheng med aggresjon for guttene, men ikke for jentene i utvalget? Kanskje handler det om hvilke reaksjoner aggressive handlinger utløser fra andre i omgivelsene. Ekstroverte individer er, som tidligere nevnt, glad i sosial oppmerksomhet. Det kan tenkes at det å utagere fysisk blir sett på som «tøft» blant gutter i ungdomsalderen, og at de ekstroverte guttene gjør dette for å utløse beundring fra jevnaldrende. Når det gjelder jentene, kan det tenkes at aggresjon utløser andre reaksjoner blant jevnaldrende, sammenlignet med gutter. Det at ekstroversjon ikke har noen sammenheng med aggresjon for jentene skyldes muligens at jenter får behovet for sosial oppmerksomhet dekket på andre måter, som er mer sosialt akseptert for jenter. Kanskje er det noen andre sosiale føringer for hva som er greit og hva som forventes av en jente sammenlignet med en gutt.

4.3 Styrker og begrensninger

Sammenlignet med tidligere forskning på sammenhengen mellom personlighetstrekkene i femfaktormodellen og atferdsvansker hos ungdom, er det flere styrker som kan nevnes ved denne studien. For det første har vi sett på sammenhengen mellom personlighet og ulike typer atferdsvansker. Mye av den tidligere forskningen på dette feltet har ikke skilt mellom aggresjon og regelbrudd. Vi tenker det gir mening å studere sammenhengen mellom personlighet og ulike former for atferdsvansker, da tidligere forskning indikerer at regelbrudd og aggresjon er kvalitativt ulike typer atferdsvansker (Burt et al., 2012). For det andre har vi undersøkt sammenhengene for gutter og jenter hver for seg, og testet for kjønnsforskjeller. I vår studie har vi dermed kunne se ulike sammenhenger mellom personlighet og atferdsvansker for gutter og jenter separat, noe man ikke får studert med kjønnsblandede utvalg. De fleste tidligere studier har brukt blandede utvalg, eller undersøkt sammenhengene kun for gutter eller jenter. Dessuten er det svært få som har testet for kjønnsforskjeller. For det tredje har vi undersøkt atferdsvansker i et normalutvalg. Dette gir et bilde av hvordan

personlighet henger sammen med atferdsvansker i et ikke-klinisk norsk utvalg, og utvider dermed vår kunnskap om dette. Selv om atferdsvansker er nokså vanlig i ungdomstiden sammenlignet med andre livsfaser, kan det for enkelte føre til negative konsekvenser. Kunnskap om hvem som står i faresonen for atferdsvansker er dermed viktig.

Denne studien har imidlertid enkelte begrensninger. TOPP-studien er en longitudinell studie, men vi har bare sett på ett av måletidspunktene. Grunnen til dette var at bare ett av måletidspunktene inkluderte mål på personlighetstrekk, og det var personlighet vi ønsket å studere i sammenheng med atferdsvansker. Det eneste vi kan si sikkert er derfor at det er en sammenheng mellom personlighetstrekk og atferdsvansker på et gitt tidspunkt. Dette gjør at vi kun kan spekulere i hvilke mekanismer som ligger til grunn for sammenhengene. Vi kan for eksempel ikke slå fast hvorvidt personlighet forårsaker atferdsvansker (jf. direkte effekt modellen), om personlighet påvirker uttrykket av atferdsvansker (jf. den patoplastiske modellen), om sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker skyldes en felles underliggende etiologi (jf. spektrummodellen) eller om person-miljø transaksjoner påvirker atferdsvansker (jf. transaksjonsmodellen). I forlengelsen av dette kan vi heller ikke vite om de sammenhengene vi har funnet skyldes en virkelig sammenheng mellom personlighet og atferdsvansker, eller om de skyldes tredjevariabler vi ikke har kontrollert for.

Statistisk styrke er en annen potensiell begrensning i studien. Det var et relativt stort utvalg ($n = 375$), og den statistiske styrken har antakelig vært god i de regresjonsanalysene hvor vi undersøkte sammenhenger for hele utvalget. Da vi imidlertid både utvidet til multiple regresjonsanalyser, og delte utvalget for å se på kjønn, vil dette nødvendigvis ha redusert den statistiske styrken. Dette gjelder kanskje særlig i analysene for guttene, siden de var i mindretall ($n = 153$). Man kan derfor ikke vite hvorvidt et ikke-signifikant funn indikerer at det ikke er en sammenheng, eller om det bare skyldes lav statistisk styrke. For eksempel kan det tenkes at vi hadde funnet en sammenheng mellom aggresjon og medmenneskelighet hos guttene, dersom utvalget hadde vært større. Man bør derfor være forsiktig med å konkludere med at personlighetstrekkene som ikke var signifikant relatert til aggresjon og regelbrudd, ikke har noen som helst innflytelse på atferdsvansker.

Det snevre aldersspennet i utvalget er en annen begrensning. Utvalget bestod av ungdom i alderen 16 til 17 år. Vi kan derfor ikke konkludere med at de sammenhengene vi har funnet mellom personlighet og atferdsvansker, kan generaliseres til andre aldre i ungdomstiden.

Representativitet er en annen potensiell trussel. Deltakerne i studien ble rekruttert via mødrene på 19 helsestasjoner i seks ulike kommuner på Østlandet. Selv om Kjeldsen (2013) rapporterer at disse helsestasjonene var representative, så kan det tenkes at representativiteten svekkes med tanke på at det kun er helsestasjoner på Østlandet som er inkludert. For eksempel kan det hende at frekvensen av atferdsvansker varierer i ulike deler av Norge. Man har blant annet sett at det er enkelte regionale forskjeller i forekomst av voldsforbrytelser (Thorsen, Lid & Stene, 2009).

Data som har blitt brukt i studien er innhentet ved selvrapporing. Det er flere kjente svakheter ved denne tilnærmingen, blant annet sosial ønskelighet. Det er ikke utenkelig at ungdommene kan ha underrapportert med tanke på atferdsvansker. Spørreskjemaene skulle de sende i en konvolutt når de var ferdig utfylt. Selv om det var separate konvolutter for ungdommenes selvrapporing og foreldrenes spørreskjemaer, er det nærliggende å tro at noen ungdommer kan ha vært engstelige for at foreldrene skulle se hva de hadde svart.

Det er også noen potensielle begrensninger når det gjelder skalaen som er brukt for å måle atferdsvansker (TSAB). Denne har blitt forkortet fra en opprinnelig lengre skala. Den originale skalaen ble konstruert med utgangspunkt i andre skalaer for atferdsvansker, og deretter forkortet til den versjonen som er benyttet i denne studien. I tillegg valgte vi å ta ut ett ledd på grunn av svært lav prevalens, samt at vi fjernet ytterligere ett ledd som omhandlet vandalisme. Dette ble gjort fordi vi ønsket et mer rendyrket mål på mellommenneskelig aggresjon. Dette resulterte i to underskalaer på fire ledd hver. Disse leddene fanger antakelig ikke opp alt av relevans for aggresjon og regelbrudd. Når det gjelder reliabilitet var Cronbachs alpha da også noe lav for regelbrudd (0,65). Det er derfor viktig å se de konkrete handlingene som er inkludert under aggresjon og regelbrudd i denne studien, dersom man skal sammenligne våre funn med annen forskning. Det er ikke konsensus i feltet rundt hvilke type atferder som inkluderes under aggresjon og regelbrudd. Dette skaper noen problemer når man ønsker å sammenligne funn fra ulike studier. I forlengelsen av dette har vi fokusert på sammenhengene mellom personlighetstrekk og ulike typer atferdsvansker, uten å ta hensyn til alvorlighetsgrad.

Det kan også tenkes at det er noen begrensninger ved skalaen som er brukt for å måle personlighetstrekk. BFI er en skala i kortform. Selv om skalaen har god reliabilitet i vår studie, kan det hende den ikke er fullstendig dekkende hva gjelder de ulike personlighetsdomenene, sammenlignet med for eksempel NEO-PI-R. I forlengelsen av dette, måler BFI kun de overordnede personlighetstrekkene, og ikke fasetter. Flere anbefaler imidlertid å undersøke hvordan fasetter under hvert personlighetstrekk henger sammen med atferdsvansker (Jones et al., 2011; Miller & Lynam, 2001). Fasetter kan blant annet gi et mer nyansert bilde av hva som kjennetegner ungdommer som begår aggressive og regelbrytende handlinger.

5 Konklusjon

I denne studien har vi undersøkt atferdsvansker hos ungdom. En av de faktorene som kan være med på å belyse individuelle forskjeller i atferd, er personlighetstrekk. Studien viser at personlighetstrekk fra femfaktormodellen henger sammen med atferdsvansker i et utvalg med norske ungdommer. Studien viser i tillegg at det var enkelte likheter og forskjeller i hvilke trekk som var relatert til aggresjon og regelbrudd. Å identifisere hvilke personlighetstrekk som henger sammen med atferdsvansker utvider vår kunnskap på feltet, i tillegg til at slik kunnskap eventuelt kan brukes for å identifisere ungdom som er sårbare for å utvikle atferdsvansker (jf. direkte effekt modellen). Det gjør at vi lettere kan sette inn forebyggende tiltak før ungdommer utvikler mer alvorlig problematikk. Selv om de fleste ungdommer som gjør aggressive eller regelbrytende handlinger slutter med dette etter hvert, er det likevel en forhøyet risiko for stoffmisbruk, kriminalitet og psykiske helseproblemer blant de med atferdsvansker i ungdomsårene. Tidlig intervensjon er derfor viktig.

I fremtidig forskning på personlighet og atferdsvansker hos ungdom er det flere aspekter man kan fokusere på for å utvide vår kunnskap om dette. For det første trengs det flere studier som undersøker sammenhengen mellom personlighet og atferdsvansker på fasettnivå. Fasetter kan gi et mer nyansert bilde av hva som kjennetegner ungdommer med ulike typer atferdsvansker. Det kan for eksempel tenkes at enkelte underliggende fasetter henger sammen atferdsvansker, til tross for at det overordnede personlighetstrekket ikke gjør det. For det andre ville det vært interessant med studier på hvorvidt ulike personlighetsprofiler henger sammen med atferdsvansker. Det kan tenkes at ulike sammensetninger av personlighetstrekk vil gi et enda tydeligere bilde av hvordan personlighet og atferdsvansker henger sammen. For det tredje trengs det flere lignende studier som denne, som ser på sammenhengen mellom personlighet og aggresjon og regelbrudd separat for kjønn. Det trengs da større utvalg for å øke den statistiske styrken. Til slutt bør det nevnes at det er et stort behov for flere longitudinelle studier. Slike studier er nyttige for å undersøke mulige mekanismer for sammenhengen mellom personlighetstrekkene i femfaktormodellen og atferdsvansker hos ungdom. Genetisk orienterte studier er av særlig relevans, da funn som tilsynelatende støtter direkte effekt modellen, den patoplastiske modellen eller transaksjonsmodellen, potensielt kan forklares av spektrummodellen (Morizot, 2015; Tackett 2006). Studier som tar sikte på å undersøke eventuelle transaksjoner som foregår mellom ungdommer med atferdsvansker og deres

omgivelser vil også være betydningsfulle (jf. transaksjonsmodellen). En slik forståelse understreker at personligheten ikke står i et deterministisk forhold til atferdsvansker, men at omgivelsene også vil påvirke ungdommens atferd. Dette er en viktig forståelse å ha med seg, da ungdom med atferdsvansker gjerne utløser sterke negative reaksjoner hos mennesker i sine omgivelser. Dette vil igjen kunne påvirke ungdommenes tilbøyelighet til å søke likesinnede ungdommer, som kan bidra til å opprettholde både atferdsvanskene og de personlighetstrekkene som er assosiert med aggresjon og regelbrudd. For å kunne hjelpe slike ungdommer på best mulig måte, er en bevisstgjøring rundt slike transaksjoner derfor viktig. Kunnskap om transaksjoner kan bidra til at viktige voksne i ungdommens miljø reagerer annerledes når ungdommer er aggressive eller bryter regler. På den måten kan man bryte onde sirkler, som igjen kan bidra til å forebygge eller redusere atferdsvansker.

Litteraturliste

- Aguilar, B., Sroufe, L., Egeland, B., & Carlson, E. (2000). Distinguishing the early-onset/persistent and adolescence-onset antisocial behavior types: From birth to 16 years. *Development and Psychopathology*, 12(02), 109-132.
doi:10.1017/S0954579400002017
- Asendorpf, J. B., Denissen, J. J., & van Aken, M. A. (2008). Inhibited and aggressive preschool children at 23 years of age: personality and social transitions into adulthood. *Developmental psychology*, 44(4), 997-1011. doi:10.1037/0012-1649.44.4.997
- Ashton, M. C., Lee, K., & Paunonen, S. V. (2002). What is the central feature of extraversion? Social attention versus reward sensitivity. *Journal of Personality and Social psychology*, 83(1), 245-252. doi:10.1037/0022-3514.83.1.245
- Bendixen, M., & Olweus, D. (1999). Measurement of antisocial behaviour in early adolescence and adolescence: Psychometric properties and substantive findings. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 9(4), 323-354. doi:10.1002/cbm.330
- Benet-Martínez, V., & John, O. P. (1998). Los Cinco Grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait-multimethod analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social psychology*, 75(3), 729-750. doi:10.1037/0022-3514.75.3.729
- Blonigen, D. M. (2010). Explaining the relationship between age and crime: Contributions from the developmental literature on personality. *Clinical psychology review*, 30(1), 89-100. doi:10.1016/j.cpr.2009.10.001
- Blumstein, A. & Cohen, J. (1987). Characterizing criminal careers. *Science*, 237(4818), 985-991. doi:10.1126/science.237.4818.985
- Boisvert, D., Wright, J. P., Knopik, V., & Vaske, J. (2012). Genetic and environmental overlap between low self-control and delinquency. *Journal of Quantitative Criminology*, 28(3), 477-507. doi:10.1007/s10940-011-9150-x
- Breslau, J., Borges, G., Saito, N., Tancredi, D. J., Benjet, C., Hinton, L., ... & Medina-Mora, M. E. (2011). Migration from Mexico to the United States and conduct disorder: A cross-national study. *Archives of general psychiatry*, 68(12), 1284-1293.
doi:10.1001/archgenpsychiatry.2011.140

- Burt, S. A. (2009). Are there meaningful differences within antisocial behavior? Results of a meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 29(2), 163-178.
doi:10.1016/j.cpr.2008.12.004
- Burt, S. A. (2012). How do we optimally conceptualize the heterogeneity within antisocial behavior? An argument for aggressive versus non-aggressive behavioral dimensions. *Clinical Psychology Review*, 32(4), 263–279. doi:10.1016/j.cpr.2012.02.006
- Burt, S. A. (2013). Do etiological influences on aggression overlap with those on rule breaking? A meta-analysis. *Psychological Medicine*, 43(9), 1801-1812.
doi:10.1017/S0033291712001894
- Burt, S. A., Donnellan, M. B., Iacono, W. G. & McGue, M. (2011). Age-of-onset or behavioral sub-types? A prospective comparison of two approaches to characterizing the heterogeneity within antisocial behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 39(5), 633–644. doi:10.1007/s10802-011-9491-9
- Burt, S. A., Donnellan, M. B., & Tackett, J. L. (2012). Should social aggression be considered «antisocial»? *Journal of Psychopathology Behavioral Assessment*, 34(2), 153-163.
doi:10.1007/s10862-011-9267-0
- Caspi, A. (1993). Why maladaptive behaviors persist: Sources of continuity and change across the life course. I D. C. Funder, R. D. Parke, C. Tomlinson-Keasey & K. Widaman (Red.), *Studying lives through time: Personality and development* (s. 343-376). Washington, DC: American Psychological Association.
- Caspi, A., Elder, G. H., & Bem, D. J. (1987). Moving against the world: Life-course patterns of explosive children. *Developmental Psychology*, 23(2), 308-313. doi:10.1037/0012-1649.23.2.308
- Caspi, A., Moffitt, T. E., Silva, P. A., Stouthamer-Loeber, M., Krueger, R. F., & Schmutte, P. S. (1994). Are some people crime-prone? Replications of the personality-crime relationship across countries, genders, races, and methods. *Criminology*, 32(2), 163-195. doi:10.1111/j.1745-9125.1994.tb01151.x
- Caspi, A., & Roberts, B. W. (2001). Personality development across the life course: The argument for change and continuity. *Psychological Inquiry*, 12(2), 49-66.
doi:10.1207/S15327965PLI1202_01
- Caspi, A., Roberts, B.W. & Shiner, R. (2005). Personality development: stability and change. *Annu. Rev. Psychol.*, 56, 453-484. doi:10.1146/annurev.psych.55.090902.141913

- Castellani, V., Pastorelli, C., Eisenberg, N., Gerbino, M., Di Giunta, L., Ceravolo, R., & Milioni, M. (2014). Hostile, aggressive family conflict trajectories during the transition to adulthood: Associations with adolescent Big Five and emerging adulthood adjustment problems. *Journal of Adolescence*, 37(5), 647-658. doi:10.1016/j.adolescence.2013.12.002
- Charles, K. E., & Egan, V. (2009). Sensational interests are not a simple predictor of adolescent offending: Evidence from a large normal British sample. *Personality and Individual Differences*, 47(4), 235-240. doi:10.1016/j.paid.2009.03.005
- Coie, J. D. , & Dodge, K. A. (1998). Aggression and antisocial behavior. I N. Eisenberg (Red.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (5. utg., s. 779–862). Toronto: Wiley.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1995). Domains and facets: Hierarchical personality assessment using the revised NEO personality inventory. *Journal of personality assessment*, 64, 21-50. doi:10.1207/s15327752jpa6401_2
- De Fruyt, F., Mervielde, I., Hoekstra, H. A., & Rolland, J. P. (2000). Assessing adolescents' personality with the NEO PI-R. *Assessment*, 7(4), 329-345. doi:10.1177/107319110000700403
- Ehrler, D. J., Evans, J. G., & McGhee, R. L. (1999). Extending Big-Five theory into childhood: A preliminary investigation into the relationship between Big-Five personality traits and behavior problems in children. *Psychology in the Schools*, 36(6), 451-458. doi:10.1002/(SICI)1520-6807(199911)36:6<451::AID-PITS1>3.0.CO;2-E
- Engvik, H., & Føllesdal, H. (2005). The big five inventory på norsk. *Tidsskrift for den norske psykologforening*, 42, 128-129. Hentet fra http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=288770&a=3
- Farrington, D. P. (1986). Age and crime. *Crime and Justice*, 7, 189-250. doi:10.1086/449114
- Frick, P. J. (2004). Integrating research on temperament and childhood psychopathology: Its pitfalls and promise. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33(1), 2-7. doi:10.1207/S15374424JCCP3301_1
- Gleason, K. A., Jensen-Campbell, L. A., & South Richardson, D. (2004). Agreeableness as a predictor of aggression in adolescence. *Aggressive Behavior*, 30(1), 43-61. doi:10.1002/ab.20002
- Gustavson, K., von Soest, T., Karevold, E., & Røysamb, E. (2012). Attrition and generalizability in longitudinal studies: findings from a 15-year population-based

- study and a Monte Carlo simulation study. *BMC public health*, 12(1), 918.
doi:10.1186/1471-2458-12-918
- Heaven, P. C. L. (1996). Personality and self-reported delinquency: Analysis of the “Big Five” personality dimensions. *Personality and individual differences*, 20(1), 47-54.
doi:10.1016/0191-8869(95)00136-T
- Heine, S. J., & Buchtel, E. E. (2009). Personality: The Universal and cultural specific. *The annual review of Psychology*, 60, 369-394.
doi:10.1146/annurev.psych.60.110707.163655
- Hopwood, C. J., Burt, S. A., Markowitz, J. C., Yen, S., Shea, M. T., Sanislow, C. A., ... & Morey, L. C. (2009). The construct validity of rule-breaking and aggression in an adult clinical sample. *Journal of psychiatric research*, 43(8), 803-808.
doi:10.1016/j.jpsychires.2008.07.008
- John, O. P., Caspi, A., Robins, R. W., Moffitt, T. E., & Stouthamer-Loeber, M. (1994). The “little five”: Exploring the nomological network of the five-factor model of personality in adolescent boys. *Child development*, 65(1), 160-178.
doi:10.1111/j.1467-8624.1994.tb00742.x
- John, O. P., Naumann, L. P. & Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative big five trait taxonomy: History, measurement, and conceptual issues. I O. P. John, R. W. Robins & L. A. Pervin (Red.), *Handbook of personality. Theory and research* (3.utg., s. 114-158). New York: Guilford.
- Jolliffe, D. (2013). Exploring the relationship between the Five-Factor Model of personality, social factors and self-reported delinquency. *Personality and Individual Differences*, 55(1), 47-52. doi:10.1016/j.paid.2013.01.014
- Jones, S. E., Miller, J. D., & Lynam, D. R. (2011). Personality, antisocial behavior, and aggression: A meta-analytic review. *Journal of Criminal justice*, 39(4), 329-337.
doi:10.1016/j.jcrimjus.2011.03.004
- Kazdin, A. E. (1992). Overt and covert antisocial behavior: Child and family characteristics among psychiatric inpatient children. *Journal of Child and Family Studies*, 1(1), 3-20.
doi:10.1007/BF01321339
- Kjeldsen, A. (2013). *Longitudinal profiles of externalizing behavior from infancy to mid-adolescence: Early predictors, timing of risk factors, and late adolescence outcomes* (Doktoravhandling, Universitetet i Oslo). Oslo: Universitetet i Oslo.

- Klimstra, T. A., Akse, J., Hale III, W. W., Raaijmakers, Q. A. W., & Meeus, W. H. J. (2010). Longitudinal associations between personality traits and problem behavior symptoms in adolescence. *Journal of Research in Personality*, 44, 273-284.
doi:10.1016/j.jrp.2010.02.004
- Kratzer, L., & Hodgins, S. (1999). A typology of offenders: A test of Moffitt's theory among males and females from childhood to age 30. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 9(1), 57-73. doi:10.1002/cbm.291
- Krueger, R. F., Hicks, B. M., Patrick, C. J., Carlson, S. R., Iacono, W. G., & McGue, M. (2002). Etiologic connections among substance dependence, antisocial behavior and personality: Modeling the externalizing spectrum. *Journal of abnormal psychology*, 111(3), 411-424. doi:10.1037/0021-843X.111.3.411
- Krueger, R. F., Markon, K. E., Patrick, C. J., Benning, S. D., & Kramer, M. D. (2007). Linking antisocial behavior, substance use, and personality: an integrative quantitative model of the adult externalizing spectrum. *Journal of abnormal psychology*, 116(4), 645-666. doi:10.1037/0021-843X.116.4.645
- Larsen, R. J. & Buss, D. M. (2013). *Personality psychology, Domains of knowledge about human nature* (5. utg.). New York: McGraw Hill.
- Le Corff, Y., & Toupin, J. (2009). Comparing persistent juvenile delinquents and normative peers with the Five-Factor Model of Personality. *Journal of Research in Personality*, 43(6), 1105-1108. doi:10.1016/j.jrp.2009.06.011
- Loeber, R., & Schmalting, K. B. (1985). Empirical evidence for overt and covert patterns of antisocial conduct problems: A metaanalysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 13(2), 337-352. doi:10.1007/BF00910652
- Mahoney, J. L., & Stattin, H. (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context. *Journal of adolescence*, 23(2), 113-127.
doi:10.1006/jado.2000.0302
- Markon, K. E., Krueger, R. F., & Watson, D. (2005). Delineating the structure of normal and abnormal personality: an integrative hierarchical approach. *Journal of personality and social psychology*, 88(1), 139-157. doi:10.1037/0022-3514.88.1.139
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood: A Five-Factor Theory Perspective* (2. utg.). New York: Guilford Press.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2013). Introduction to the empirical and theoretical status of the five-factor model of personality traits. I Widiger, Thomas A. og Costa, Paul T., Jr.

- (Red.), *Personality disorders and the five-factor model of personality* (3. utg., s. 15-27). Washington: American Psychological Association.
- McCrae, R. R., & Terracciano, A. (2005). Universal features of personality traits from the observer's perspective: data from 50 cultures. *Journal of personality and social psychology*, 88(3), 547-561. doi:10.1037/0022-3514.88.3.547
- Miller, J. D., & Lynam, D. R. (2001). Structural models of personality and their relation to antisocial behavior: A meta-analysis. *Criminology*, 39(4), 765-798. doi:10.1111/j.1745-9125.2001.tb00940.x
- Miller, J. D., Lynam, D. R., & Jones, S. (2008). Externalizing behavior through the lens of the five-factor model: A focus on agreeableness and conscientiousness. *Journal of Personality Assessment*, 90(2), 158-164. doi:10.1080/00223890701845245
- Miller, S., Malone, P. S., & Dodge, K. A. (2010). Developmental trajectories of boys' and girls' delinquency: Sex differences and links to later adolescent outcomes. *Journal of abnormal child psychology*, 38(7), 1021-1032. doi:10.1007/s10802-010-9430-1
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100(4), 674-701. doi:10.1037/0033-295X.100.4.674
- Moffitt, T. E. (2003). Life course-persistent and adolescence-limited antisocial behavior: A 10 year research review and research agenda. I B.B. Lahey, T. E. Moffitt, & A. Caspi (Red.), *Causes of conduct disorder and juvenile delinquency* (s. 49-75). New York: The Guilford Press.
- Moffitt, T. E. & Caspi, A. (2001). Childhood predictors differentiate life-course persistent and adolescence-limited antisocial pathways among males and females. *Development and Psychopathology*, 13(2), 355-375. doi:10.1017/S0954579401002097
- Moffitt, T. E., Caspi, A., Dickson, N., Silva, P., & Stanton, W. (1996). Childhood-onset versus adolescent-onset antisocial conduct problems in males: Natural history from ages 3 to 18 years. *Development and psychopathology*, 8(02), 399-424. doi:10.1017/S0954579400007161
- Moffitt, T. E., Caspi, A., Harrington, H., & Milne, B. J. (2002). Males on the life-course-persistent and adolescence-limited antisocial pathways: Follow-up at age 26 years. *Development and psychopathology*, 14(1), 179-207. doi:10.1017/S0954579402001104

- Moffitt, T. E., Caspi, A., Rutter, M., & Silva, P. A. (2001). *Sex differences in antisocial behaviour: Conduct disorder, delinquency, and violence in the Dunedin Longitudinal Study*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Monuteaux, M. C., Fitzmaurice, G., Blacker, D., Buka, S. L., & Biederman, J. (2004). Specificity in the familial aggregation of overt and covert conduct disorder symptoms in a referred attention-deficit hyperactivity disorder sample. *Psychological medicine*, 34(6), 1113-1127. doi:10.1017/S0033291703001788
- Morgado, A. M. & Vale-Dias, M. D. L. (2013). The antisocial phenomenon in adolescence: What is literature telling us? *Aggression and violent behavior*, 18(4), 436-443. doi:10.1016/j.avb.2013.05.004
- Morizot, J. (2015). The Contribution of Temperament and Personality Traits to Criminal and Antisocial Behavior Development and Desistance. I J. Morizot & L. Kazemian (Red.), *The Development of Criminal and Antisocial Behavior: Theory, Research and Practical Applications* (s. 137-165). Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-08720-7
- Möttus, R., Guljajev, J., Allik, J., Laidra, K., & Pullmann, H. (2012). Longitudinal associations of cognitive ability, personality traits and school grades with antisocial behaviour. *European Journal of Personality*, 26(1), 56-62. doi:10.1002/per.820
- Niv, S., Tuvblad, C., Raine, A. & Baker, L. A. (2013). Aggression and rule-breaking: Heritability and stability of antisocial behavior problems in childhood and adolescence. *Journal of Criminal Justice*, 41(5), 285-291. doi:10.1016/j.jcrimjus.2013.06.014
- O'Connor, T. G., Deater-Deckard, K., Fulker, D., Rutter, M., & Plomin, R. (1998). Genotype–environment correlations in late childhood and early adolescence: Antisocial behavioral problems and coercive parenting. *Developmental psychology*, 34(5), 970-981. doi:10.1037/0012-1649.34.5.970
- Pallant, J. (2007). *SPSS survival manual: A step-by-step guide to data analysis using SPSS version 15* (3. utg.). Maidenhead: McGraw-Hill.
- Piquero, A. R., & Moffitt, T. E. (2014). Moffitt's Developmental Taxonomy of Antisocial Behavior. I G. Bruinsma & D. Weisburd (Red.), *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice* (s. 3121-3127). New York: Springer. doi:10.1007/978-1-4614-5690-2

- Pursell, G. R., Laursen, B., Rubin, K. H., Booth-LaForce, C., Rose-Krasnor, L. (2008). Gender differences in patterns of association between prosocial behavior, personality, and externalizing problems. *Journal of Research in Personality*, 42(2), 472-481. doi:10.1016/j.jrp.2007.06.003
- Rossow, I., & Bø, A. K. (2003). Metoderapport for datainnsamlingen til Ung i Norge 2002. Oslo: NOVA.
- Sharpe, J. P., & Desai, S. (2001). The revised NEO personality inventory and the MMPI-2 psychopathology five in the prediction of aggression. *Personality and Individual Differences*, 31(4), 505-518. doi:10.1016/S0191-8869(00)00155-0
- Shiner, R., & Caspi, A. (2003). Personality differences in childhood and adolescence: Measurement, development, and consequences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(1), 2-32. doi:10.1111/1469-7610.00101
- Skardhamar, T. (2009). Reconsidering the theory on adolescent-limited and life-course persistent anti-social behaviour. *British Journal of Criminology*, 49(6), 863-878. doi:10.1093/bjc/azp048
- Skogen, J. C. & Torvik, F. A. (2013). *Atferdsforstyrrelser blant barn og unge i Norge: Beregnet forekomst og bruk av hjelpetiltak* (Rapport 2013:4). Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt. Hentet fra <http://www.fhi.no/dokumenter/de3ab474a7.pdf>
- Snyder, J. J., Schrepferman, L. P., Bullard, L., McEachern, A. D. & Patterson, G. R. (2012). Covert antisocial behavior, peer deviancy training, parenting processes, and sex differences in the development of antisocial behavior during childhood. *Development and Psychopathology*, 24(3), 1117-1138. doi:10.1017/S0954579412000570
- Stanger, C., Achenbach, T. M., & Verhulst, F. C. (1997). Accelerated longitudinal comparisons of aggressive versus delinquent syndroms. *Development and psychopathology*, 9(1), 43-58. doi:10.1017/S0954579497001053
- Tackett, J. L. (2006). Evaluating models of the personality-psychopathology relationship in children and adolescents. *Clinical Psychology Review*, 26(5), 584-599. doi:10.1016/j.cpr.2006.04.003
- Tackett, J. L., Krueger, R. F., Iacono, W. G., McGue, M. (2005). Symptom-based subfactors of DSM-defined conduct disorder: Evidence for etiologic distinctions. *Journal of Abnormal Psychology*, 114(3), 483-487. doi:10.1037/0021-843X.114.3.483
- Tackett, J. L., Lahey, B. B., Van Hulle, C., Waldman, I., Krueger, R. F., & Rathouz, P. J. (2013). Common genetic influences on negative emotionality and a general

- psychopathology factor in childhood and adolescence. *Journal of abnormal psychology*, 122(4), 1142-1153. doi:10.1037/a0034151
- ter Laak, J. J. F., de Goede, M. P. M., Aleva, A. E., Brugman, G. M. M., Leuven, M. V., & Hussman, J. (2003). Incarcerated adolescent girls: Personality, social competence, and delinquency. *Adolescence*, 38(150), 251-265. Hentet fra <http://search.proquest.com/docview/195935228?accountid=14699>
- Thorsen, L. R., Lid, S., & Stene, R. J. (2009). Kriminalitet og rettsvesen 2009. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa110/sa110.pdf>
- Torrente, G., & Vazsonyi, A. T. (2012). Personality, Parenting and Deviance among Spanish Adolescents. *Anales de Psicología*, 28(3), 654-664. doi:10.6018/analesps.28.3.155951
- Tremblay, R. E. (2000). The development of aggressive behaviour during childhood: What have we learned in the past century? *International Journal of Behavioral Development*, 24(2), 129–141. doi:10.1080/016502500383232
- Tremblay, R. E. (2010). Developmental origins of disruptive behaviour problems: The ‘original sin’ hypothesis, epigenetics and their consequences for prevention. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(4), 341–367. doi:10.1111/j.1469-7610.2010.02211.x
- van Lieshout, C. F. (2000). Lifespan personality development: Self-organising goal-oriented agents and developmental outcome. *International Journal of Behavioral Development*, 24(3), 276-288. doi:10.1080/01650250050118259
- Walters, G. D. (2011). The latent structure of life-course-persistent antisocial behavior: is Moffitt's developmental taxonomy a true taxonomy? *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 79(1), 96-105. doi:10.1037/a0021519
- Widiger, T.A., & Smith, G.T. (2008). Personality and psychopathology. I O.P. John, R. W. Robins & L. A. Pervin (Red.), *Handbook of Personality: Theory and Research* (3. utg., s. 743-770). New York: The Guilford Press.

Vedlegg 1

HVORDAN OPPLEVER DU DEG SELV SOM PERSON

Her er et sett av kjennetegn som kan stemme, eller ikke stemme, for deg. Sett en sirkel rundt ett av tallene for å vise i hvor stor grad du synes utsagnet passer for deg

Jeg ser meg selv som en som...		Passer ikke	1	2	3	4	5	6	7	Passer helt
229	Er pratsom		1	2	3	4	5	6	7	
230	Har en tendens til å finne feil ved andre		1	2	3	4	5	6	7	
231	Gjør en grundig jobb		1	2	3	4	5	6	7	
232	Er depriment, nedstemt		1	2	3	4	5	6	7	
233	Er original, kommer med nye ideer		1	2	3	4	5	6	7	
234	Er reservert		1	2	3	4	5	6	7	
235	Er hjelpsom og uegoistisk overfor andre		1	2	3	4	5	6	7	
236	Kan være uforsiktig		1	2	3	4	5	6	7	
237	Er avslappet, takler stress godt		1	2	3	4	5	6	7	
238	Er nygjerrig på mange ting		1	2	3	4	5	6	7	
239	Er full av energi		1	2	3	4	5	6	7	
240	Starter krangler med andre		1	2	3	4	5	6	7	
241	Er pålitelig i arbeidet mitt		1	2	3	4	5	6	7	
242	Kan være anspent		1	2	3	4	5	6	7	
243	Er skarpsindig, tenker dypt		1	2	3	4	5	6	7	
244	Skaper mye entusiasme		1	2	3	4	5	6	7	
245	Er tilgivende av natur		1	2	3	4	5	6	7	
246	Har en tendens til å være uorganisert		1	2	3	4	5	6	7	
247	Bekymrer meg mye		1	2	3	4	5	6	7	
248	Har livlig fantasi		1	2	3	4	5	6	7	
249	Har en tendens til å være stille av meg		1	2	3	4	5	6	7	
250	Er generelt tillitsfull		1	2	3	4	5	6	7	
251	Har en tendens til å være lat		1	2	3	4	5	6	7	
252	Er følelsesmessig stabil, ikke lett opprørt		1	2	3	4	5	6	7	

Jeg ser meg selv som en som...		Passer ikke	1	2	3	4	5	6	7	Passer helt
253	Er oppfinnsom		1	2	3	4	5	6	7	
254	Har en selvsikker personlighet		1	2	3	4	5	6	7	
255	Kan være kald og fjern		1	2	3	4	5	6	7	
256	Står på til oppgavene er gjennomført		1	2	3	4	5	6	7	
257	Kan være humørsyk		1	2	3	4	5	6	7	
258	Setter pris på skjønnhet og kunst		1	2	3	4	5	6	7	
259	Kan være sjenert og hemmet		1	2	3	4	5	6	7	

Jeg ser meg selv som en som...		Passer ikke	1	2	3	4	5	6	7	Passer helt
260	Er hensynsfull og vennlig overfor de fleste		1	2	3	4	5	6	7	
261	Gjør ting effektivt		1	2	3	4	5	6	7	
262	Beholder roen i spente situasjoner		1	2	3	4	5	6	7	
263	Foretrekker rutinearbeid		1	2	3	4	5	6	7	
264	Er utadvendt og sosial		1	2	3	4	5	6	7	
265	Er noen ganger uhøflig mot andre		1	2	3	4	5	6	7	
266	Legger planer og gjennomfører dem		1	2	3	4	5	6	7	
267	Blir lett nervøs		1	2	3	4	5	6	7	
268	Liker å reflektere, leke med ideer		1	2	3	4	5	6	7	
269	Har få kunstneriske interesser		1	2	3	4	5	6	7	

Jeg ser meg selv som en som...		Passer ikke	1	2	3	4	5	6	7	Passer helt
270	Liker å samarbeide med andre		1	2	3	4	5	6	7	
271	Blir lett distraheret		1	2	3	4	5	6	7	
272	Har god kunnskap om kunst, musikk eller litteratur		1	2	3	4	5	6	7	